

בעזרת השם יתברך

קונטרס

לשון קדשו

דברות קודש של כ"ק מרן אדמו"ר רבן של ישראל

רבינו יואל טייטלבוים זללה"ה

אבדק"ק סאטמאר יע"א

וגאב"ד עיר"ק ירושלים תובב"א

שנשמעו אצל משתה היין

סעודת פורים תשי"ד

שחל בערב שבת

חייב אדם לבסומי בפורים עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי
• ביאור החילוק למה מותרים לפסוק בדיני ממונות אחר שתית רביעית
יין ולא באיסור והיתר • שתית יין מביא לידי שמחה ומסייע להשראת
השכינה • ישמח משה: מוציאין בעלי הדגים, כי שקרן מונע השראת
השכינה • "בוררים" בדין תורה • אין לנו השגה במחשבות הקדושות
של מרדכי ואסתר שהתנברו על מחשבות הטמאות של המן הרשע •
בפורים יש לסלק הדעת ולשום בטחוננו רק על הקב"ה • ע"י שתית יין
מסלקים כל הדעת והמחשבה, ונותנים זאת לפני השי"ת • כשמקיימים
מצות ה' באמונה פשוטה, עוזר הקב"ה למעלה מההשגה • בשתית
היין בפורים, ממשיכין השראת השכינה, בזכות מרדכי ואסתר •
בפורים יש להמשיך ב"מחשבה" ברכות לצדיקים וקללות לרשעים

נעתקו בלשון אידיש

בהוספת ביאורים והערות

להבנת הענין

שנת תשפ"א לפ"ק

יצא לאור ע"י מערכת לשון קדשו

כל הזכויות שמורות ואיסור השגת גבול ידוע © Copyright

הקונטרסים שיצאו בשנים שעברו אין רשות להעתיקם ולהפיצם ושא"רית ישרא"ל לא יקשור ע"ה, וכבר נאמר ואל תשכן באהליך ע"ה (איוב יא, יד).
צו מנדב זיין לרגל א' שמחה א' יארצייט רופט: 1-718-388-5519

לשון קדשו - קונטרס קפג (15 מינוט) קלאר ***

קול אוצר יהודא
ברוקלין: 718-298-4641
ארץ ישראל: 072-3333419
16-6-914

צו הערן די רעקארדינג:
1. דרוק 1 - פאר קונטרס
183
פאר הערות דרוק 3

ארץ ישראל: 072-3275205
קאנאדא: 438-797-0770
ענגלאנד: 0330-350-3110

לשון קדשו
צענטראלע נומער:
929-522-1515

• ברכת מזל טוב •

הר"ר שלמה קוביטשעק הי"ו
לרגל נישואי בתו
עב"ג החתן משה אל"י כ"י
בת הר"ר יוחנן גרין הי"ו

הרב זלמן לייב מארגענשטערן הי"ו
לרגל אירוסין בנו החתן חיים אל"י נ"י עב"ג
בת הרב שמואל אהרן חנני טענענבוים הי"ו
ובהאי שעתא הזמן גרמא, לברכו מקרב חלב,
על אשר עומד לימינו בכל עת ועונה

זכות וברכת רביה"ק זי"ע יחול על ראשם, שיוזכו לרוות רב נחת דקדושה מכל יוצאי חלציהם בשפע רב עד בלי די

• וְהֵם יַעֲלוּ לְזָכְרוֹן •

האשה החשובה צנועה וכשרה,
בעלת מרות וחכמת לב, ודקדקה במצות
מרת דינה ע"ה ב"ר מנחם ז"ל
אשת הרה"ח ר' שמחה ישכר הכהן ז"ל סאנער
נפטרה י"ד אדר א' תשע"ט

הרה"ח מראשי ומיסדי מוסדות רביה"ק זי"ע במאנטריאל,
ועמד במסירות ובנאמנות בכל נפשו ומאורו לעשות רצון
צדיק, ולמד ספריו הקדושים בקביעות
מזה"ר יודא לייבוש ז"ל קליינבערגער
בן הרה"ח ר' חיים צבי ז"ל הי"ד
נפטר י"ז אדר תשע"ב לפ"ק

האשה החשובה יראת ה' היא תתהלל
מרת מויבא אסתר ע"ה
בן הרה"ג ר' אליקים נעציל ז"ל וואלד
אב"ד באנסק ביסמריצא ובארנהיים
נפטרה ט"ז אדר ב' תשכ"ב

האשה החשובה החסודה והצנועה
מרת חיה רחל ע"ה
בת הרה"ג ר' נפתלי הירצקא הכהן ז"ל קנאפא
אשת הרה"ג ר' מענדל פריעדמאן ז"ל
נפטרה י"ג אדר ב' תשע"א

האשה החשובה יראת ה' היא תתהלל
מרת נחמה ע"ה
בת ר' יעקב יוסף ז"ל
נפטרה כ"ד ניסן תש"פ

האשה החשובה יראת ה' היא תתהלל
מרת מרים ע"ה ב"ר לוי ז"ל
אשת הרה"ח ר' חיים הכהן ראטה ז"ל
נפטרה י"ד אדר ב' תשע"ו

הרה"ח ר' מרדכי משה ספרא
ב"ר יחזקאל שרגא ז"ל
נפטר ה' ניסן תש"פ

KOT SANAAR.COM

עילוי נשמת

הרה"ח ר' משה מנחם
ב"ר יוסף ז"ל
נפטר ערב פסח תש"פ

א

ביאור המאמר: עד דלא ידע בין ארור המן לפרוך מרדכי

חייב אדם לבסומי בפורי'א עד דלא ידע בין ארור המן לפרוך מרדכי (מגילה ז:).
[וצריך ביאור להבין הכוונה בזה].

ב

הקדמה א - לביאור המאמר עד דלא ידע

בגמרא: שאמר רשב"י לבנו, אנשים הללו אנשי צורה הם, זיל לגבייהו דליברכוך, והם ברכו אותו מעוטף בלשון הנראה כקללה ח"ו, ורשב"י פירש לו שכולם הם ברכות

די גמרא זאגט^א, ס'איז געווען [רבי יונתן בן עסמי ורבי יהודה בן גרים] זיי זענען געווען ביי רבי שמעון בן יוחאי. האָט רבי שמעון בן יוחאי געזאָגט פֿאַר זיין זון [רבי אלעזר] - די גמרא זאָגט [עס] אין מועד קטן (ט) - אנשים הללו אנשי צורה הם [פירוש: אנשים גדולים], זיל לגבייהו, זאָלסט גיין צו זיי, דליברכוך, זיי זאָלן דיך בענטשן.
ער איז געקומען אהין, האָבן זיי אים געבענטשט. [ואמרו לו] יְהֵא רַעוּא, - זיי האָבן אים דאָרט גוט אָנגעשפּאַלטן, - דַּתְּזַרַע וְלֹא תַחַצֵּד וכו'. אַזוי זאָגט די גמרא.
ווען ער איז צוריקגעקומען צום פאָטער, האָט ער געפרעגט וואָס האָט ער געזאָגט, [אמר לו] לֹא דִי ער האָט אונז נישט געבענטשט, ער האָט אונז נאָך מַצְעֵר געווען. [ועל שאלתו] וואָס האָט ער געטון, וואָס האָט ער געזאָגט, האָט ער [רבי אלעזר] אים נאָכגעזאָגט דעס וואָס ער האָט געזאָגט, האָט ער [רבי שמעון בן יוחאי] עס 'אויסגעטייטשט' [אז] דאָס איז אַלעס "בְּרֻכּוֹת". - אַזוי שטייט אין די גמרא.

ג

ומפרש הישמח משה: כי לעולם יש מעלותא בברכות ותפילות הנאמרים באופן שמעוטף בלשון הנראה כקללות ח"ו, כי אז המקטרג אינו יודע לקטרג על זה, כיון שנראה לו כקללות. אלא שיש חסרון בזה, כי גם המלאכי רחמים שהם מכניסים התפילות אינם יודעין להביא הברכה והתפילה לפניו ית"ש

שטייט אין ישמח משה^ב [לפרש דברי הגמרא], זאָגט ער אַזוי:

^א בגמרא מועד קטן (ט): רבי יונתן בן עסמי ורבי יהודה בן גרים תנו פרשת נדרים בִּי רבי שמעון בן יוחי וכו'. אמר ליה [רשב"י] לְבִירָה [רבי אלעזר], בְּנֵי אָדָם הֵלְלוּ אַנְשִׁים שֶׁל צוּרָה הֵם [אנשים גדולים], זיל גביהון דליברכוך. אול [אליהם] וכו', אמרו ליה [לרבי אלעזר], יְהֵא רַעוּא דַּתְּזַרַע וְלֹא תַחַצֵּד, תַּעֲיִיל וְלֹא תַפְּסוּק, תַּפְּסוּק וְלֹא תַעֲיִיל, לִיְחִירוב בֵּיתָךְ וְלִיתִיב אוּשְׁפִּיזָךְ, לְבַלְבֵּל פְּתוּךְךָ, וְלֹא תַחַצֵּי שְׂתָא חֲדָתָא. [והפירוש הפשוט הוא: יהי רצון שתזרע ולא תקצור, תביא סחורה ולא תמכרנה, תוציא מעות על סחורה במקום אחר ולא תצילי להביאה לכאן ולמכרה, ביתך הקבוע יחורב ומקום אכסניא שלך תתיישב [דהיינו שישב בדירת ארעי], שולחנך יהיה מבוכלב, ולא תראה שנה חדשה].
כי אתא לגבי אבוה [וכשאבא אצל רשב"י], אמר ליה [ר' אלעזר אביו], לא מבעיא דברוכי לא בירכן, אבל צעורי צעורן וכו'. אמר ליה [רשב"י]: הֵנָּה כוּלְהוּ בִּרְכָתָא נִינְהוּ. תַּןְרַע וְלֹא תַחַצֵּד, תוּלִיד בְּנִים וְלֹא יָמוּתוּ. תַּעֲיִיל וְלֹא תַפְּסוּק, תַּעֲיִיל כְּלָתָא וְלֹא לִימּוּתוּ בְּנֵךְ דְּלִפְקֻן [תכניס כלות לביתך ולא יצא, דהיינו שלא ימותו בעליהם שהם בניך באופן שהם יחזרו לבית אביהם]. תַּפְּסוּק וְלֹא תַעֲיִיל, תוּלִיד בְּנָתָא וְלֹא לְמוּתוּ גּוֹבְרִייהוּ וְלִיְהִידְרוּ לְחִיָּךְ [שכנותיך לא יחזרו אליך על ידי מיתת בעליהם]. לִיְחִירוב בֵּיתָךְ וְלִיתִיב אוּשְׁפִּיזָךְ, דְּהֵאֵי עֲלָמָא אוּשְׁפִּיזָךְ וְהֵאֵי עֲלָמָא בֵּיתָא, דְּכַתִּיב (תהלים מט, יב) קָרָךְ בְּתִימוֹ לְעוֹלָם, אַל תִּקְרִי קָרָךְ אֲלָא קָרָךְ [והכוונה שביחוד הקבוע דהיינו קברו יהיה ריק, וידור לאורך ימים בדירתו הארעי שבעולם הזה]. לְבַלְבֵּל פְּתוּךְךָ, בְּכַנִּי וּבְנִתָא [שיהיו לך בנים ובנות שדרכן לבלבל השולחן], וְלֹא תַחַצֵּי שְׂתָא חֲדָתָא, דְּלֹא תַמָּת אַנְתָּךְ וְלֹא תַנְסֵב אֵינְתָא אַחֲרִיתִי [שלא תמות אשתך וממילא לא תצטרך לינשא אחרת, ולא יהיה לך עוד "שנה ראשונה" של נישואין].

^ב בישמח משה (פרשת במדבר בדרוש הראשון, בתוך הרבנים): והנה גם אני אענה את חלקי על הגמרא הנ"ל, על פי דאיתא דברכה ותפלה בהסתר, עדיף מצד זה שלא יהיה קטרוג, וכמו שכתבו התוספות (ברכות ג. ד"ה וענין) הטעם דלכך ניתקן הקדיש בלשון תְּרָגוּם, עיי' שם. וכן ג"כ בענין זה שאומר בלשון סֶתֶר.
מיהו זה יתכן לפי מה שכתבו המפרשים (עיי' בזה להלן בהערה ד) דהמלאכים אינם יודעים מחשבות, והבן זה. והתוספות שם שמיינו בטעם זה, וכתבו כדי שבינו הנשים וקטנים, נראה לי ברור דאולי לשיטתם כמו שכתבו בשבת (דף יב: והובא להלן בהערה ג), ובהרא"ה שם מסכת ברכות (פרק ב דף יב:) יודעים מחשבות שכלב, וכל שכן לשון

לעולם אז מ'זאגט א ברכה [און] ס'איז 'באהאלטן אין א קללה', איז עס א גרויסע מעלה, [דהמברך] ער ארבעט נאָר במחשבה, און דער מקטרג ווייסט נישט. [ווייל] ווער ס'איז נישט קיין יודע מחשבות, דער ווייסט נישט וואָס ער האָט געזאָגט. [וממילא] קען נישט זיין קיין קטרג.

ברענגט ער, תוספות זאָגט¹ [שהמלאכים יודעים מחשבות, אבל שאר מפרשים חולקים על זה וסוברים] אז מלאכים זענען נישט יודען קיין מחשבות. [וממילא כשמתיר הברכה בלשון הנראה כקללה] ווייסן זיי נישט אז דאָס איז ברכות, איז נישטאָ קיין קטרג.

תרגום. והא דאמר (סוטה לג.) דאין מכירין בלשון ארמי, הניחו התוספות בתימא שם במסכת שבת, והרא"ש שם במסכת ברכות פירש בלשון זה מגונה בעיניהם שזדקקו לו, אבל מכירין אותו, עיי' שם. אם כן לפי זה לא שייך לומר דקדיש ניתקן בלשון תרגום כדי שלא יבינו ולא יהיה קטרגו, דהא באמת מבינין הם. אבל המפרשים מפני קטרגו, סוברים דאין יודעין מחשבות ואין מכירין ממש, ובאמת שיטה זו של המפרשים מחוּרָת יותר וכו'.

והנה הלשון זה של המפרשים דאינם יודעים המחשבות, טוב יותר ברכה בהסתר, דהיי נראה כקללה, והוא ברכה במחשבה, דאז אין קטרגו, דהא המקטרג אינו יודע שיש כאן ברכה שיקטרג עליו, ואם יקטרג ויאמר יהיה כדבריו, כמו שאמרו רז"ל (ברכות יט.) אל יפתח אדם פיו לשטן וכו', הלא באמת ברכה הוא, וישיב לו השי"ת אָקִים כְּמָאמְרֶךָ. דיתקיים כאשר דיבר זה האדם, וממילא בא הברכה, והבן זה.

אך אליה נקוץ בזה (עי' ר"ה יז. וברש"י שם), דאם כן אין "מלאכי השרת" נזקקין לה, להכניס התפלה והברכה, דשורש ויסוד הברכה היא תפילה שמתפלל על זה האדם שיהיה לו כך וכך, ואם כן אין מכניסין מלאכי רחמים הממונים על התפילה להכניס, כיון דסוברין דקללה הוא, וכמו שאמרו רז"ל בלשון ארמי.

אך במקום "דשכינה" שורה על המברך, אין צריך "למלאכים" מכניסי התפילה, וכמו שתירצו בגמרא שם במסכת שבת (דף יב:) והובא להלן בהערה ה) שאני חולה דשכינה עמו.

וכן לדעתי הפירוש במה דמשי הגמרא (סוטה לג.) לא קשיא כאן ביחיד כאן בציבור. היינו משום דבציבור איכא השראת שכינה וכו' אין צריכין למלאכי השרת. ואפשר הא דפרש"י שם, הן הן הדברים שכתבתי, דמשום הכי קל בפיר, דהיינו רבים, לא ימאס (איוב לו, ה), משום דשורה עמהם ומקבל תפילתן מיד ואין מונע, וכו'.

והא דלא משי הגמרא שם במסכת שבת, שאני רבי אליעזר דצדיק גמור היה והשכינה עמו, דאם כן היה נחשב לגאון מרבי אליעזר ולקמות רוח ח"ו, והיה מסלק השכינה, כמו שאמרו רז"ל במסכת סוטה (דף ה.) כל המתגאה [אומר הקב"ה אין אני והוא יוכלו לדור בעולם] וכו', לכך תירץ הגמרא שאני חולה [דשכינה עמו] וכו', והבן.

והנה בעלי "ערוך", היינו (נשי להם) צלם אֱלֹהִים "ושכינה שורה עליהם", וכיון דהעיד עליהם רבי שמעון בן יוחאי כך, האמינו בדבריו דבאותה שעה השכינה אָצְלָם. ואף דהם לא שמעו מרבי שמעון בן יוחאי, יש לומר בתורת, אז דבנו אמר להם [זאת] שכאמר להם אמר לי אבא זיל גבייהו דלברכוהו, מסתמא אמר להם השעם [דאנשי צורה הם], או שהבינו מעצמם כיון דפקיד לבריה דליוול גבייהו דלברכוהו, מסתמא יודע עכשיו השראת השכינה אצלם. לכך ברכו אותו בלשון הסתר, שהוא טוב מצד שאין קטרגו, ולא יזיק מה שמלאכים לא יזדקקו, דהא אין צריך למלאכים כנ"ל.

[ועיין עוד בירשומי משה פרשת שמות (ע"ה) ותעל שועתם, ד"ה או יתבאר אומרו ויאנחו].

² בתוספות שבת (יב:): שאין מלאכי השרת מכירין בלשון ארמי. לבד מגבריאל, כדאמר בסוטה בריש אלו נאמרין (דף לג.) דאמר מר בא גבריאל ולמדו שבעים לשונות ליוסף. ותימה, דאפילו מחשבה שכלב כל אדם יודעים, ולשון ארמי אין מכירין.

¹ עיי' בשל"ה הקדוש (בעזרות מאמרות, מאמר השני בהג"ה) שהביא בשם הפרדס (שער כד, פרק טו משער היכלות) וז"ל: עוד למדנו שם (בוהר הקי וירא אפ:) בענין המלאכים, שאינם יודעים בעולם הזה ובענייניו, אלא איש על עבודתו ועל משמרתו, וזולת זה אין להם ידיעה בעולם. וזה לשונו [של הוהר] התם בפסוק ויאמרו אֵלֵיו אֵיה שְׁרָה אֲשֶׁתְךָ ויאמר הנה באהל וירא יח, ט), וכי לא הוו ידעי מלאכי עֲלָא דְשְׁרָה הֵנָּה בָּאֵהֶל, אֲמַאי כְּתִיב אֵיה. אֵלָּא לֹא יָדְעִי בְּהַאי עֲלָמָא אֵלָּא מַה דֶּאֱתָמְסָר לְהוּ לְמַנְדֵּע, ומה דלא אתמסר להו למנדע לא ידעי. תא חזי, וְעֲבָרְתִּי בְּאַרְצִי מִצְרִים אֲנִי ה' (בא יב, יב), וְכִי כְּמָה שְׁלִיחִין וּמְלָאכִין אֵית לֵיה לְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא, אֵלָּא בְּגִין דְּאֲנֹן לֹא יָדְעִי בִּין טֶפֶה דְּבֻכְרָא לְהוּא דְּלֹא בּוּרָא בַּר קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא בְּלִחוּדֵי. כְּגֻוֹנָא דָּא (יחזקאל ט, ד) וְהַתִּירֵת תּוּ עַל מַצְחֹת הָאֲנָשִׁים, וְאֲמַאי צְרִיכִין, אֵלָּא בְּגִין דְּאֲנֹן לֹא יָדְעִי, אֵלָּא מַה דֶּאֱתָמְסָר לֹוֹן לְמַנְדֵּע יָדְעִי, כְּגֻוֹן כָּל אֲנֹן מְלִין דְּזֻמִּין קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא לֹאֲתִיגָהּ עַל עֲלָמָא. וּמַאי טַעְמָא, בְּגִין דְּקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא אַעֲבֵר כְּרוּזָא בְּכָלְהוּ רְקִיעִין בְּהֵיא מְלָה דְּזֻמִּין לֹאֲתִיגָהּ עַל עֲלָמָא. וְאִינוּן שְׁמַעִי מְלָה וְיָדְעִי וכו', עַד כָּאן לִשְׁוֹן הַפְּרָדִס - [נעל זה מוסף השל"ה]: וזה נגד התוספות דפריך קמא דשבת, שכתבו וכו', ותימא, דאפילו מחשבה שכלב כל אדם יודעים ולשון ארמי אינם יודעים, עד כאן לשונם. וכבר נשאלתי על דברי תוספות זה, מנא להו ידיעי המחשבה שכלב. ואמרת: שהתוספות וכו', אבל האמת אינו כן, כמבואר בוהר הנ"ל שאינם יודעים:

ד

ס'האט אָבער [אויך] אַ חסרון, [ווייל] ס'איז דאָ מלאכים וואָס זיי ברענגען אַרויף די פּרָכות [ותפילות בשמי מרום, כדי שתתקבל התפילה]. די מלאכי רחמים וואָס זיי ברענגען אַרויף אידישע תפלות, מְכַנְּיִי תפלותינו וּפְרָכּוֹתֵינוּ. און [אז] זיי ווייסן נישט אַז דאָס איז עפעס פּרָכות, ברענגט מען דאָס נישט.
[וואס כן] טויג דאָך נישט.

ה

אמנם בצדיקים גדולים שיש להם השראת השכינה, ואין צריכין למלאכים שיוכניסו תפלותיהם, יש בזה רק המעלה שהמקטרג אינו יודע לקטרג. וכמובאר בגמרא דהמתפלל במקום החולה, יכול להתפלל גם בלשון ארמי אף שאין מלאכי השרת נוקטין לזה, דשאני בחולה דהשכינה למעלה ממראשותיו, וכיון שהשכינה שם אין צריך להמלאכים איבערדעם זאָגט ער [בישמח משה] אַזוי:
די גמרא זאָגט^ה, רבי אליעזר^ו ווען ער איז געגאנגען מִבֶּקֶר חוֹלָה זיין, האָט ער געזאָגט אַסאַך מאַל בְּלִשׁוֹן אַרְמִי.

ובניצוצי אורות להחיד"א שבגלילין הווהו [וירא דף קא:]: ציין וז"ל: ומכל שכן שאינם יודעים מחשבות בני אדם שבעולם הזה, דלא כהתוספות. והרמ"ז שנמשך אחריהם לא שם לבו גם לזאת שהווהו לא סבירא להו כאמור, הרש"ב. כן כתב הרשב"א הלוי שהווהו חולק על התוספות, וכן כתב הרב זרע ברוך ח"ג. והמעניין יראה דאין ראיה, דהווהו איירי בדרתם בעולם הזה, אך בדרי התוספות שבת י"ב הנוכח והביאם הרא"ש בפיסקיו פרק היה קורא, קשים, דכמה כתובים להיפך, כמו שכתבתי במקומו (פתח עינים שבת שם, ועזר"ש ביזמא דף ט).
ובמעדני יום טוב על הרא"ש (ריש פרק ב ברכות סוף אות ו) לאחר שביאר שיטת התוספות והרא"ש סיים וז"ל: ובין כך ובין כך קשה לי מה שאמר שלמה המלך ע"ה (מלכים א' ח, ט) אַתָּה לְבָדָךְ יִדְעָתָ אֶת לִבְךָ בְּנִי הָאֵדָם, וכן נאמר בירמיה (יז, ט-י) עֵקֶב הָלַב גּוֹי מִי יִדְעֶנּוּ, אֲנִי ה' חָקֵר לֵב גּוֹי
ועיין בגלילין הש"ס לרעקא, על דברי התוספות (שבת שם) הנוכרים, שציין בזה"ל: ועיין משכיל לדוד להרב (מהר"ם פאדוונה) [ר' דוד פארדון] על פירוש רש"י בתורה פרשת ויקרא (יח, ב) ד"ה וַיֵּרָא, בשם משנת חכמים למהר"ם חאגיז ז"ל: - וז"ל המשכיל לדוד שם: ומה שכתב רש"י ויָאָר על פי שיוודעין היו [המלאכים שאברהם יצא לקראתם], כלומר דמסתמא היו אומרים דעתו דודאי יצא לקראתם, שהרי כל עצמו לזה היה מבקש, ולא על חנם היה יושב בפתח האוהל אלא להכניס האורחים, דאם לא כן מנא ידעי, הרי המלאכים אינם יודעים מה שבלבו של אדם, דכתיב (משלי יז, ג) בּוֹחֵן לְבוֹת ה', וְאֵין עוֹד מִלְּבָדוֹ (דברים ד, לה) - ושוב ראיתי לרבותינו בעלי התוספות בפרק קמא דשבט דכתבו בפשיטות דמלאכי השרת יודעים מחשבה שבלב האדם עיי"ש. ואברא מצאנה מכמה קראי דמוכח דלאו הכי, כדאמרן. מיהא מצאתי בספר משנת חכמים למהר"ם (חאגיז) ז"ל (המעלה הרביעית, אות צב) שחילק שם שבעוד המחשבה בכליות אין יודע בה אלא הקב"ה, אבל כשהיא נתונה בלב הרי היא כאילו יצאה לחוץ ויודעים אותה מלאכי השרת, עיי"ש. ולפירוש זה אין צריך למה שכתבנו. הן אמת שקשה הדבר, דקרא כתיב (תהלים ד, י) בּוֹחֵן לְבוֹת וּכְלִיּוֹת אֱלֹקִים צִדִּיק, ומקרא אחד אומר בּוֹחֵן לְבוֹת ה', הרי בהריא דאפילו המחשבה 'בלב' אין יודעה אלא השי"ת. וצריך עיון:

ועיין עוד בישמח משה פרשת וירא (ד"ה אומר ה' אל נא תעבור) וז"ל: והנה דעת התוספת ורש"י (שבת שם, ד"ה שבעת) שבאמת אין מכירין כלל לשון ארמי, אך דהקשו הא אפילו מחשבה שבלב יודעים, ובאמת כל המפרשים הסכימו דאין יודעין המחשבה: - [ועיין עוד בנעם אלימלך (בהעלותך, ד"ה וישמע), ובביאור הגר"א (אורח סוף סימן קא)].
ועיין עוד בדברי יואל להר"ר (אות יד), דאף לפי סברת התוספות בשבת, דמלאכים יודעים מחשבות בני אדם, אין זה אלא במחשבתו הגלויה, אבל עומק אמתית המחשבה שהוא ענין פנימי יותר מהמחשבה עצמה, זה לכו"ע אין יודעים, שהרי אף האדם עצמו שהוא בעל המחשבה אינו מבין על עצמו אם המחשבה שבלבו נובעת מעומק הנקודה האמתית שבפנימיות לבבו, שזו היא בחינה עמוקה שאין מכיר בה אלא הבוחן לבבות ית"ש [וידר"ק דלפי דברי רבינו שם מיושבים דברי התוספות ממה שהקשו על זה מן הפסוקים].

^ה בגמרא שבת דף יב: (יב: תנו רבנן, הנכנס לְבָקֶר את החולה [בשבת], אומר שֶׁבֶת היא מְלֻעָק וּפּוֹאֵה קְרוּבָה לְבֵא פִירְשׁוֹ: צריך להרחיב דעתם בתנחומים, שלא יצטערון. ורבי מאיר אומר, וְכֹלָהּ היא שְׁתָּרְחֵם [אם תכבדהו מלהצטער בה]. רבי יהודה אומר, הַמָּקוֹם עֲלֵיךָ וְעַל חוּלֵי יִשְׂרָאֵל. רבי יוסי אומר, הַמָּקוֹם יְרַחֵם עֲלֵיךָ בְּתוֹךְ חוּלֵי יִשְׂרָאֵל [שמתוך שכולל עם האחרים, תפלו נשמעת בזכות של רבים]. שֶׁנָּא אִישׁ וְרוּשָׁלַיִם [אדם גדול היה בירושלים ושמו שְׁנָאָה], כְּנִיסְתּוֹ אומר שְׁלוֹם, וּבִיצִיאָתּוֹ אומר שֶׁבֶת היא מְלֻעָק וּפּוֹאֵה קְרוּבָה לְבֵא, וְרַחֲמֵי מְרִבִּין [רחמיו של הקב"ה מרובים], וְשִׁבְתּוֹ שְׁלוֹם [נחוצו בְּשִׁפְתָּהֶם לְשָׁלוֹם].

כמאן אולא הא דאמר רבי חנינא, מי שיש לו חולה בתוך ביתו צריך שיערבנו בתוך חולי ישראל, כמאן כרבי יוסי. ואמר רבי חנינא, בקושי התירו לנחם אבלים ולבקר חולים בשבת [בקושי התירו, משום שמצטער].

פרעגט די גמרא, (והאמר רבי יוחנן) אין מלאכי השרת נזקקין ללשון ארמי.
ענטפערט די גמרא, שאני חולה דשכינה עמו, דארט איז דא די שכינה הקדושה,
[און] אז ס'איז דא די שכינה הקדושה, ברויך מען נישט האבן קיין ממוצע ווער ס'זאל
'ברענגען' (די תפילה לפני הקב"ה), ס'פעלט נישט אויס (די מלאכי רחמים), האט ער געמעגט
זאגן בלשון ארמי.

[ונמצא דבמקום שיש השראת השכינה אין שם 'החסרון' של ברכות הנסתרות, רק 'המעלה' בלבד
שאר המקטרג מבין שהוא ברכות ואינו יודע לקטרג על זה, וממילא מתקבלות הברכות לפני הקב"ה].

1

ולזה הקדים רבי שמעון בן יוחאי לבנו כי אנשים הללו "אנשי צורה" הם, והשכינה שורה
אצלם, ולכן יזל לגביהו דליברכך, כי הם יודעים לכרך באופן מוסתר שאין בזה קטרוג

איבערדעם האט ער געזאגט (רשב"י בהתחלת דבריו), אנשים הללו "אנשי צורה"
הם, די זענען אנשי צורה [וואס] דארט איז דא "השראת השכינה", [וממילא] זיל לגביהו
[דליברכך, ווייל] די וועלן דין קאנען גוט בענטשן [באופן שהוא נסתר מן המקטרג. וכוונתו היה
כי] די ברויך דאך נישט [קיין ממוצע] אז מ'זאל עס ארויף טראגן, קענען זיי זאגן
'באהאלטן'.

2

ואם תאמר הלא רבי אליעזר היה גם כן צדיק גדול שהשכינה עמו, ולמה הוצרכו לתרץ בגמרא דשאני 'חולה'
שהשכינה עמו. התירוי הוא, כי רבי אליעזר עצמו לא היה סומך על מה שהשכינה עמו בעצמו, דאם כן היה נחשב כעין
פניה וגאווה, שהשכינה מסתלקת מזה. אבל בעצם אצל צדיק גדול יכולין לכרך באופן מוסתר או בלשון ארמי, בכל גווי

איי וואס האט נישט רבי אליעזר געזאגט [בלשון ארמי מטעם שהשכינה עמו, רק אמר
מטעם שהשכינה עם 'החולה', דהלא] רבי אליעזר האט דאך געקאנט זאגן [בלשון ארמי אף שלא
במקום חולה, שהרי היה צדיק גמור ואיש צורה, שהשכינה שרתה אצלו תמיד. און] וואס דארף ער
זאגן [לתרץ מה שאמר בלשון ארמי, כי] שאני "חולה" דשכינה עמו, ער האט דאך געקאנט
זאגן [שאני] "רבי אליעזר" [דצדיק גמור היה].

זאגט ער [בישמח משה, ווייל] רבי אליעזר האט נישט געוואלט מחזיק טיבותא
לנפשיה זיין [להחזיק עצמו לצדיק], און חלילה אז מ'האט א פניה, קאן דאך זיין
הסתלקות השכינה. האט ער געזאגט שאני "חולה" דשכינה עמו.
אזוי שטייט אין ישמח משה, פרשת במדבר¹.

אמר רבה בר בר חנה, כי הוה אזלינן בתריה דרבי אליעזר (וי"ג: דרבי אלעזר) ל'שיוולי בפתיקה [בחולה], זימנין
אמר [בלשון קודש] המקום יפקדך לשלום, וזימנין אמר [בלשון ארמי] רחמנא ידכרינך לשלם, [והוא לאו לענין שבת
נקט].

היכי עביד הכי, והאמר רב יהודה לעולם אל ישאל אדם צרכיו בלשון ארמי, ואמר רבי יוחנן כל השואל
צרכיו בלשון ארמי אין מלאכי השרת נוקקין לו, שאין מלאכי השרת מכירין בלשון ארמי.
שאני חולה דשכינה עמו, [ואין המתפלל צריך שיוקדקו לו מלאכי השרת להכניס תפלתו לפניו מן הפרגוד], דאמר
רב ענן אמר רב, מנין ששכינה סועד את החולה [סומך בתשות כחן], שנאמר (תהלים מא, ד) ה' יסעידנו על ערש דין.
תניא נמי הכי, הנכנס לבקר את החולה לא ישב לא על גבי מטה ולא על גבי כסא, אלא מתעטף ויושב לפניו
[מתעטף מאימת שכינה, כאדם היושב באימה ואין פונה לצדדין], מפני ששכינה למעלה מראשותיו של חולה, שנאמר
ה' יסעידנו על ערש דין. ואמר רבא אמר רבין מנין שהקב"ה זן את החולה, שנאמר ה' יסעידנו על ערש דין.

¹ כן הוא גירסת העין יעקב. וכן הוא בגמרא בדפוסים ישנים (ועיין בדקדוקי סופרים). אולם בגמרא דידן נדפס רבי
אלעזר [והיינו רבי אלעזר בן פדת שהוא סתם רבי אלעזר דגמרא, שהוא 'אמורא' (כמבואר ברש"י שם יט. יבמות עב: וקיא. נדה
ח. ועוד). ולא 'התנא' רבי אלעזר ברבי שמעון, דאיידין ביה לעיל. אבל לגירסת רבי 'אליעזר', הוא לכאורה 'התנא' רבי אליעזר
בן הורקנוס].

² ותמצית היוצא מדברי הישמח משה אלו, עיין להלן בדברי רבינו באות לח.

ח

הקדמה ב - לביאור המאמר עד דלא ידע
(עד אחר אות ל)

בגמרא אמרו שנה רביעית יין אל יורה, ומבואר בתוס' ובשו"ע דהוה דוקא בהוראת איסור והיתר, אבל בדין ממונות מותר
איך וועל זאגן נאך א שטיקל ישמח משה, אין פרשת שמעני:
ס'שטייט [בפרשת שמעני] יין וְשָׁכַר אֶל תִּשְׁתֵּה, [וסמך ליה] וְלִהְיוֹרוֹת, [ואמרו בגמרא] (עירובין
סד. נזיר לח:) אַז [אם] שְׁתֵּה רְבִיעִית יֵין, אֵל יוֹרָה.

[והנה] תוספות זאגט אין סנהדרין^ט, און ס'ווערט אזוי גע'פסק'נט אין שלחן ערוך
אויך, אין חושן משפט סימן ז', אַז דעס וואָס שטייט שְׁתֵּה רְבִיעִית יֵין אֵל יוֹרָה, דאָס
איז נאָר ביי 'הוֹרָא' פון איסור והיתר, [אָבער ביי 'דין תורה' פון] דיני ממונות מעג מען יא
פסק'נען, כאַטשיג מ'טרינקט א רביעית יין.

ט

קושית הישמח משה - מהו הסכרא להחיר לדון דיני ממונות בששתה רביעית
והקשה הישמח משה, דהלא הטעם דשתה יין אל יורה, הוא משום דלא צלילא דעתה, ואם כן למה דיני ממונות
יש היתר להורות בשתה רביעית, והלא אדרבה דיני ממונות צריך יותר צלילות הרעת, וכמו שאמרו הרוצה
שיחכים יעסוק דיני ממונות שאין לך מקצוע בתורה יותר מהן
פרעגט ער א קשיא [בישמח משה, והלא אמרו]^{טז} אין לך מקצוע בתורה אזוי ווי דיני

^ח בישמח משה פרשת שמעני: יין וְשָׁכַר אֶל תִּשְׁתֵּה וגו' וְלִהְיוֹרוֹת (שמעני י ט). פרש"י, לָמַד שאסור שיכור בהוראה.
ועיין מ"ש התוספות (סנהדרין מב. ד"ה העוסקים) דשתוי יין מותרים לדון דיני ממונות, דהא דאמרינן (עירובין סד.)
דשתה רביעית יין אל יורה, הוא דוקא בהוראת איסור והיתר. והביאם הבית יוסף (ח"מ סימן ז), וכן הוא בשלחן
ערוך (שם סעיף ה). ואמת דכן מוכח מהגמרא סנהדרין שם, דאי גם דינין בכלל הוראה, אם כן למה לי קרא לדיני
נפשות, לְרוֹזְנִים אִי שָׁכַר (משלי לא, ד). ומיהו קשה טובא, דזיל בתר טעמא דאסור להורות, משום דלא צליל
דעתיה, אם כן מה שגא דיני ממונות, הלא אמרינן (בבא בתרא קפה:) דאין לך מקצוע בתורה יותר מהם.
והנראה לי על פי מה ששמעתי [לפרש] דמה סלקא דעתיה דרב נחמן שם בעירובין (סד.) דאמר אנא עד דלא
שתינא רביעית לא צילא דעתא, [ולכן היה סבור דשתוי גם להורות, עד דהדר ביה]. והוא דלענין שְׁכַל אָנוּשִׁי, יין
טורדו, אבל אמרו (יומא עו:) חמרא וכו' פקחני, שמפקח את הלב, דִּינִי יִשְׁמַח (לכב אָנוּשִׁי וגו' (תהלים קד, טו), וביין
שמחה הוי דבר שמחה של מצוה, ועלול לרוח הקודש, סוד ה' לִירָאֵיו (שם כה, יד), כמו שאמרו רז"ל (עירובין סה.)
יין בגימטריא שבעים, סוד גימטריא שבעים [ונכנס יין יצא סוד] וכו'. וכן מבואר (בעירובין שם) בעובדא דרבן
גמליאל, דאמרו שהשתמש רבן גמליאל ברוח הקודש, עיין שם, עד כאן שמעתי.

ולפי זה אתי שפיר, דהוראה הוא מסתמא בשכל אנושי, ולכן שתוי יין אסור להורות. מה שאין כן דיני
ממונות, דכבר כתבו דאי אפשר לשכל אנושי לירד לעומק הדין אם לא בהשפעת רוח הקודש, וכמו שפירש בחן
טוב בפרשת וירא ובפרשת משפטים (ועיין בזה להלן בהערה יג), והרי לזה אינו מזיק השתוי יין. אבל בדיני נפשות
הרי ראוי לצער על איבוד נפש, וְלֹא תֹאכְלוּ עַל הַדָּם כְּתִיב (קדושים יט, כו. ע"י סנהדרין גז), ואם כן אז אין מצוה
ביין, ולשמחה מזה זו עושה, ובודאי דלא נשפע רוח הקודש על ידי יין זה.

והנה בענין דיני 'ממונות', שהוא מחוץ לאדם קנין נפרד, אף שהוא של ישראל והתורה חסה [על ממונם]
(ר"ה כו.), מכל מקום הדין הוי בבחינת פתי בְּרָאִי, ושם הוּד וְהָדָר (דברי הימים א' טו, כו) כאמרם ז"ל (חגיגה ה:), לִכְךָ
לא נשפע רק בשמחה (ע"י יצירת דבש ח"ב, דרוש א.). מה שאין כן דיני נפשות, דלשמחה מה זו עושה, צריך להיות
נשפע מבחינת פתי בְּרָאִי, וגם הוא מבחינת פתי בְּרָאִי, דנפש מישראל הוא עצם התורה, דהא וְחֵי
בְּהֶם כְּתִיב (אחרי יח, ה), ושם אין שמחה, דהמשל וְפָתַח עֵמוֹ (איוב כה, ב), ולכן וְלִהְיוֹנִים, רצ"ל העוסקים בְּרוֹז של
עולם, רצ"ל דהוא רז ומכוסה מהעולם דהיינו בחינת פתי בְּרָאִי שאינם נגלים, אִי שָׁכַר. ודוק דהוא אמת בס"ד.

^ט דמבואר במשנה (סנהדרין מ.) דכשדנו דיני נפשות לא היו שותין כל היום. ועל זה אמרו בגמרא (שם מב.): יין מאי
טעמא לא, א"ר אחא בר חנינא, אמר קרא (משלי לא, ד) וְלִהְיוֹנִים אִי שָׁכַר, העוסקין בְּרוֹז של עולם, אל ישתכרו.
ועל זה כתבו התוספות (מב.): העוסקים בְּרוֹז של עולם. היינו דיני נפשות, אבל לא דיני ממונות. והא דאמר
(עירובין סד.) שנה רביעית יין אל יורה, היינו הוראה דאיסור והיתר.

^י 'בשלחן ערוך' (ח"מ ז, ה): יש אומרים דשתוי יין מותרים לדון דיני ממונות. ובסמ"ע (שם ס"ק יא): אבל איסור
והיתר אסור, אפילו לא שתה אלא רביעית, עד שייסר יינו מעליו וכו'.

^{טז} במשנה סוף בבא בתרא (קפה:): ואמר רבי ישימעאל, הרוצה שיחכים יעסוק בדיני ממונות, שאין לך מקצוע
בתורה יותר מהן, והן כמעין הנובע. והרוצה שיעסוק בדיני ממונות, ישמש את שמעון בן ננס.

ממונות, ס'איז אַ שווערערע מקצוע נאך - ווי איסור והיתר.

[והטעם] פאַרוואָס שְׁתֵּה רַבִּיעִית יֵין אֶל יוֹרֶה, [הוא משום] בְּצַר אֶל יוֹרֶה², [והיינו] ווייל [ס'איז נישט] צָלִילָא דַּעְתִּיהּ.

נו אַז ער קען נישט מְכֻן זיין [דַּעְתִּיהּ] אויף הוֹרָאָה, פאַרוואָס [ביי] דִּינֵי מְמוֹנוֹת יאָ.

י

ומתריץ הישמוח משה, דהנה לעולם מצינו בגמרא דאמר רב נחמן, דעד דלא שתינא רביעית יין, לא צלילא דעתא שטייט אין ישמח משה.

[דהנה] לעולם זאָגט דאָך די גמרא (עירובין סד.), רב נחמן האָט געזאָגט לֹא מַעֲלִיא הָא שְׂמֵעַתָּא [דאמר רב יהודה אמר שמואל שנה רביעית יין אל יורה], דְּהָא אָנָּא עַד כְּמָה דְּלֹא שְׂתִינָא רַבִּיעִית יֵין, ווילאָנג איך טרינק נישט אַ רביעית יין לֹא צָלִילָא דַּעְתִּיא, [ונמצא לכאורה] פאַרקערט, [שלפי דבריו המציאות הוא להיפוך ממה שאמרנו שהיין מבלבל הדעת].

יא

תירוצ' הישמוח משה

אמנם ביאור הענין, דלעולם מצד הטבע בשותה רביעית יין אין דעתו צלול כל כך, אבל לעומת זה יש בו מעלה כי יין ישמח לבב אנוש, וע"י שבא לידי שמחה וזכה להשראת השכינה

זאָגט ער אַזוי:

לעולם מצד הטבע, אַז מ'טרינקט אַ רַבִּיעִית יֵין, איז מען נישט אַזוי אינגאנצן קלאָר דער דַּעַת, ווי ווען מ'טרינקט נישט.

לעומת זה האָט עס אָבער אַ מַעֲלָה, [דהא אמרו] (שבת ל:): אֵין הַשְׂכִּינָה שׁוֹרָה אֶלֶּא מִתּוֹךְ שְׂמֻחָה, [וממילא] אַז מ'טרינקט אַ גלעזל וויין [ובאין מתוך זה לידי שמחה], קען מען גיכער מַמְשִׁיךְ זיין הַשְׂרָאָה הַשְׂכִּינָה.

יב

ובדיני ממונות אי אפשר לפסוק משפט צדק אם לא ע"י השראת השכינה, ולכן בדיני ממונות התירו לשתות יין כדי שיבא לידי שמחה וזכה להשראת השכינה

זאָגט ער, דִּינֵי מְמוֹנוֹת קען מען נישט פֿסְקֵינען אָן הַשְׂרָאָה הַשְׂכִּינָה, [וכדכתיב בדוד]

² בגמרא עירובין (סה): אמר רב חייא בר אשי אמר רב, כל שאין דעתו מיושבת עליו אל יתפלל, משום שנאמר בְּצַר אֶל יוֹרֶה. רבי חנינא ביומא דרתח לא מצלי, אמר בְּצַר אֶל יוֹרֶה כתיב. מר עוקבא בְּיוֹמָא דְּשׁוּתָא לא הוה נפיק לבי דינא. אמר רב נחמן בר יצחק, הלכתא בעיא צילותא כיומא דאסתנא.

ופירש רש"י שם: בְּצַר אֶל יוֹרֶה. בדקתי אחר המקרא זה, ואינו בכל הכתובים, ושם בספר בן סירא הוא. יוֹמָא דְּשׁוּתָא רוח דרומית מנשבת בו, וחזקה. צלּוּתָא, דעת צלולה.

ובתוספות שם: בְּצַר אֶל יוֹרֶה. פירש בקונטרס בדקתי אחר מקרא זה ואינו בכל הכתובים ושם בספר בן סירא הוא. ומצינו בכמה מקומות שמביא הש"ס מקראות הכתובים בספר בן סירא, כדאשכחן בהחובל (כ"ק צב:) קַל עוֹף לְמִינֵהוּ יִשְׁכּוֹן וְבֵן אָדָם לְדוֹמָה לוֹ, וכן סִלְסָלָה וְתִרְוּמָקָה וּבְגָדִיבִים חוֹשִׁיבִּיךְ, ואמרין בירושלמי דברכות (פ"ו ה"ב) שהוא כתוב בספר בן סירא. [בירושלמי שלפנינו כתיב סִלְסָלָה וְתִרְוּמָקָה וּבִין נְגִידִים חוֹשִׁיבִּיךְ].

ורבינו שמואל פירש, [כמון] שהשיב רבינו קלונימוס שכן דורש בירושלמי, כל המיצר אל יורה, דכתיב (ישעי' נא, כא) שְׂמֵעִי נָא זֹאת עֲנִיה וּשְׁכַרְתָּ וְלֹא מִיָּין. והכי איתא בירושלמי בריש פרק אין עומדין 'הבא מן הדרך אסור להתפלל' מזה הטעם, דכתיב שְׂמֵעִי נָא זֹאת עֲנִיה וּשְׁכַרְתָּ וְלֹא מִיָּין. וגם רבי זריקא ורבי יוחנן בשם ר' אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי אומר, המיצר אסור להתפלל, לא מסתברא אלא מן הַדִּין קרא שְׂמֵעִי נָא זֹאת. ועתה מדמה צרה לשכרות, ובשכרות כתיב לְהַבְדִּיל וְלַהֲרוֹת (שמיני י, יא-), כדריש בכריתות (יג:). ומהאי טעמא אל יתפלל, דהוי שכור, מתוך שטרוד בצרתו ובכעסו.

ורבינו תם מפרש דמהאי קרא קדריש הַיְעָרָךְ שׁוּעָךְ לֹא בְּצַר (איוב לו, ט), כלומר בשעת צרה אל תערוך תפלתך, כשיש טירוד, [ואינו לשון הכתוב ממש]. ובכמה מקומות [מצינו כן] רגיל הש"ס לקצר המקרא, כגון [הפסוק] שִׁמְבִּיא הַשֶּׁסֶס [וְנָתַן הַכֶּסֶף וְקָם לוֹ] [ובפסוק כתיב וְיִסַּף חֲמִישִׁית כֶּסֶף עָרָךְ עָלֶיךָ וְקָם לוֹ] [ויקרא כז, ט].

ומיהו קצת קשה [על פירוש ר"ת, אומרו הנוסח] בְּצַר אֶל יוֹרֶה, דהוה ליה למימר אל 'תפלל'.

וְהָ עֲמֹ (שמואל א' יח, יד), ודרשו שהלכה כמותו. מ'קאן נישט מ'כין זיין דעם עומק הדין אם לא ע"י השראת השכינה.

ברענגט ער דעם חז טוב (פ' וירא ופ' משפטים) [שכתב כן], ער ברענגט דערויף ראיות.

יג

איבערדעם איז אזוי, ממילא ביי דיני ממונות, אפילו ס'איז אביסל, ס'שאַדט [שתיית היין], ס'נוצט אָבער צו הַשְׁרָאת הַשְׁכִּינָה, איבערדעם ביי דיני ממונות מעג מען יאָ טרינקען. - אזוי שטייט אין ישמח משה.

יד

אמנם עדיין קשה, דהלא לאו כל אדם זוכה להשראת השכינה על ידי שתיית היין, ועדיין צריך טעם למה הותר זה בסתם לכל הדיינים אפילו בומנינו לדון דיני ממונות אף בשתה יין

נו טאָקע ראויים הדברים למי שאמרו [לק"ז הישמח משה], אַז דאָרט [אצל הבית דין שישב שם הישמח משה] איז הַשְׁרָאת הַשְׁכִּינָה.

[אבל אנו מה יכולים לומר, והלא] אף על פי כן [איז] מעשים בכל יום, אַז מ'זעצט זיך אַנידער דינים מיט בוררים, און ס'זעט עפעס נישט אויס ס'זאל זיין הַשְׁרָאת הַשְׁכִּינָה. דעם קומט אויך פאָר.

און [די הלכה איז גם אצלינו אַז] מ'מעג אויך טרינקען אַ גלעזל וויין [אף כשבעה"ר אינו מביא להשראת השכינה].

טו

ובמקום אחר מבאר הישמח משה בטעם שצריכין להוציא הבעלי דינים בשעה שנושאין ונותנין בפסק הדין תורה, כי מכיון שאחד מן הבעלי דינים מסתמא אומר שקר, אי אפשר שיהיה שם השראת השכינה במקום שנמצא שם שקר, וכדכתיב דבר שקרים לא יכון לנגד עיניו

[און ווי] ס'שטייט אין ישמח משה נאך עפעס.

ער זאָגט [בפרשת משפטים]²¹ פאַרוואָס שיקט מען אַרויס די בעלי דינים [מן חדר הבית דין] ווען מ'איז 'נושא ונותן' בדין [בין הדיינים].²²

בפשוטות [הטעם כדי] מ'זאל נישט הערן²³ [שהבעלי דינים לא ישמעו דברי הדיינים].

²¹ בישמח משה פרשת משפטים (כריש הפרשה ד"ה עוד במדרש) וז"ל: הנה כתיב בדוד (שמואל א' טו, יח) וְהָ עֲמֹ, ודרשו (סנהדרין צג:) שהלכה כמותו בכל מקום. ובאור הדבר על פי מה שכתב החן טוב בפרשת וירא ובפרשה זו, הטעם דינין לחוץ דוקא, ולא סגי שילכו לאיזה צד שלא ישמעו דברי הבית דין. כי אי אפשר לירד לעומק הדין אינו מושג אלא בהיות ה' עם השופט ומלמדו להועיל לכון דין כהלכה, וכדכתיב (שופטים ב, יח) וְהָיָה ה' עִם הַשֹּׁפֵט, ואם אין הקב"ה בעת המשפט, יִקְשַׁל בדין ולא ידע בין ימין לשמאל, לכן כתיב (תהלים קמו, יט-כ) מִגִּיד דְּבָרֶיךָ לִיעֲקֹב וגו' לא עָשָׂה כֵן לְכָל גֹּי וּמִשְׁפָּטִים בָּל יָדְעוּם, כי אין השכינה שורה על אומות העולם כידוע (ברכות ז,): עיין שם בחן טוב. וזה שנאמר וְהָ עֲמֹ, היינו שהלכה כמותו, שזוה מוכח ששכינתו יתברך עמו.

ולחלן בפרשה (ע"פ) מדבר שקר תרחק) כתב הישמח משה וז"ל: ועל פי זה אמרתי טעם על שמוציאין את הבעלי דינין לחוץ דוקא, ולא סגי שילכו לאיזה צד שלא ישמעו דברי הבית דין. כי אי אפשר לירד לעומק הדין אם לא בהשראת שכינה כאמור בחן טוב הנ"ל, והנה דובר שקרים לא יכון לנגד עיניו, וכת הראשונה [כת שקרנים] היא מד' כיתות הנ"ל [שאין מקביל פני שכינה] (סוטה מב.). ואפילו שקרן בגומא בדברי הבל, ומכל שכן ברוצה לגזול בשקרנותו. ונמצא בבעלי דינים מסתמא חד מינייהו רשע ומשקר ורוצה לגזול, ועל כן יהיו בעיניך כרשעים נאמר (אבות א, ח). ואם כן בעודו במחיצה זו, אי אפשר לדין אמת לאמיתו, ודו"ק.

²² וכמבואר בשלחן ערוך (ח"מ יח, א): הביא אחד מהבעלי דינים עדים לדבריו, מכניסין העדים ומקבלים עדותם כראוי, כמו שיתבאר בסיומן כ"ח. ולאחר שיקבלו עדותם, יוציאו כל אדם לחוץ, וישאו ויתנו' בדבר. אם יסכימו לדעת אחת מוטב, ואם לאו ילכו אחר הרוב וכי'.

²³ וכמבואר בסמ"ע שם (ק"א): יוציאו כל אדם לחוץ. כדי שלא ידעו הבעלי דינים מי הוא המזכה ומי הוא המחייב. וגם משום דאם לא כן שמא ישמעו הבע"ד דברי משא ומתן של הדיינים, ומתוך דבריהן ילמדו לטעון.

[אמנם הישמח משה] 'ער' זאגט אזא טעם, ווייל מ'קען דאך נישט פסק'נען אן **השראת השכינה**, [און] צווישן **פֻּעֲלֵי דִּינִים** איז דאך דא עפעס 'איינ' ליגנער, [וכתיב] דבר שְׁקָרִים לא יכֹּוֹן לִנְגַד עֵינַי (תהלים קא, ז), אז ס'איז דא א ליגנער, איז נישטא קיין **השראת השכינה**, [ולכן] מוז מען ארויס שיקן די **פֻּעֲלֵי דִּינִים**, [כדי] ס'זאל זיין **השראת השכינה**, [ויוכלו הדיינים להוציא משפט צדק ואמת]. - אזוי שטייט אין ישמח משה.

טז

ואגב, לפי זה בומנינו שנהוג דהבוררים (שפוסקים הרין) הם עצמם כהבעלי

דינים, אם כן הוא מעשה נורא האך יוכלו להוציא דין אמת לאמתו

[נאך] 'היינט' איז דאך א מנהג אז די **בוֹרְרִים** זענען [ווי די] **פֻּעֲלֵי דִּינִים**, [ואם כן היה מן הראוי] מוז מען דאך ארויסשיקן די **בוֹרְרִים**. [בעצמם].

דאס איז דאך עפעס א **מַעֲשֶׂה נִרְאָה** [המנהג של עתה, שהרין] דאס קען דאך נישט זיין [שיהיה שם השראת השכינה באופן כזה, וגם אי אפשר להוציא הבוררים].

נאך ס'איז קיין נפקא מינה [לעניינו עתה], איך בין נישט 'אויסן' אויף דעם [היצטט]^{טז}.

יז

ועכ"פ נחזור לקשייתו, האך הותר לפסוק דיני ממונות כששתה רביעית יין. ואפילו בצדיקים שזוכים להשראת השכינה, עדיין קשה דסוף סוף צריך גם צלילות הדעת מצד המבט, וא"כ בשתה יין ואין לו צלילות הדעת, למה הותר לו לפסוק דיני ממונות [אבער עכ"פ] סוף כל סוף, נו מ'מוז דאך אבער דאך 'מַעֲשֶׂה' זיין אינעם מקור **הַהֲלָכָה** [אשר לזה צריך דעת צלולה], די קשיא איז דעך דאך א קשיא [למה הותר לדון כששתה רביעית יין, והלא] אויף בלוי **השראת השכינה** קען מען זיך דאך נישט פארלאזן, מ'מוז דאך 'מַעֲשֶׂה' זיין אין דער **הֲלָכָה**, [און] אז צום עיין **הֲלָכָה** איז דאך בעסער [שלא לשתות, אם כן למה הותר בדיני ממונות לדון אף כששתה רביעית יין].

יח

קשיית התומים - בקושיית הישמח משה

והנה קשיא זו שהקשה הישמח משה על ההיתר לדון בששתה רביעית יין, באמת כן הקשה גם בתומים

נאך ס'איז א פלא, דער ישמח משה פרעגט די קשיא [הנזכר, למה בדיני ממונות לא נאסר רביעית יין, און] די זעלבע קשיא פרעגט דער תומים [חושן משפט סימן ז, ס"ק ו]. [און] דער תומים גייט גאָר אין אַנדערן דרך.

דער תומים פרעגט אויך די זעלבע קשיא^{יז}, וואָס איז דאָס עפעס [אז] אויף דיני ממונות דארף מען נישט האָבן אַזא 'כח העינו' ווי אויף איסור והיתר?

^{טז} ועיין מה שכתב בשו"ת באר משה (ח"ד, סימן קמח, אות ו) ענינים ששמע מפי רבינו בענין זה.

^{יז} באורים ותומים [להגדיר אייבישן, חו"מ סימן ז, תומים ס"ק ו] [בקושייתו]: הרב בעל כנסת הגדולה (הובא להלן בהערה כ), הקשה דמבואר במדרש רבה פרשת נשא, שנה רביעית יין אל יורה, שנה רביעית יין אל ידון. וכתב דהגמרא שלנו חולק.

וצריך עיין, דראית התוספות אין ראיה ברורה כל כך לסתור דברי המדרש, דכל ראיית התוספות (בסנהדרין מב.) מהא דאמרין דבדיני נפשות לא היו שותים יין כל היום כולו, משום קרא (משלי לא, ד) וְלִרְוּנִים אֵי שָׁכָר, העוסקים בְּרוֹדוֹ של עולם אל ישתכרו, משמע דוקא דיני נפשות אבל לא דיני ממונות. ומזה אין ראיה, דוודאי בדיני ממונות אי מלין דין דיכול אחר כך לשתות יין, דקודם שיגמור הדין למחר, בין כך יהיה סר יינו מעליו ויתיישב בדינו, אבל בדיני נפשות שהיה מלין דין עד למחר (דכשנגמר הדין לחוב היה מחויבים להלין הפסק דין עד למחר) ומכל מקום לא היו רשאים ביום ההוא לשתות יין, אף דקודם גמר דין יהיה יינם סר מעליהם, מכל מקום לא ראוי להם להסיח דעתם רגע אחד מלעין במילתא אולי ימצאו לו זכות, ולכך לא יהיו שותים יין לבלבל דעתם, וזה מותר בדיני ממונות. אבל אם שנה יין שיהיה יכול לדון ולגמור דין בעודו יינו בקרבו ולא סר מעליו, מנלן. ולמה יהיה זה קל מאיסור והיתר, הלא אין לך מקצוע בתורה יותר מדיני ממונות שצריך ישוב, ובקל הדברים מתחלפים, וצריך ישוב הדעת למאוד.

יט

קושיית הכנסת הגדולה

ועוד הקשה בשם הכנסת הגדולה, דהלא מבואר להדיא במדרש רבה פרשת נשא, דשנה רביעית יין אל יורה "ואל ידון" נאך ברענגט ער [עוד קושיא, אַז] דער כנסת הגדולה פרעגט אַ קשיא¹, אין מדרש רבה שטייט אַרויס בפירוש [אין] פרשת נשא², [הַחֲכָם אַם] שְׁתֵּה רְבִיעִית יֵין אַל "יִוְרֶה", [הַדִּין אַם] שְׁתֵּה רְבִיעִית יֵין אַל "יִדוֹן". ער זאָגט אַרויס בַּפֿירוש [גם כי אל יִדוֹן].
[ולמדו זאת מהפסוקים] ביי שלמה המלך, ווען ס'איז געווען די מעשה ביים חינוך [בית המקדש] ווען ער האָט געטרינקען אויפדערנאָכט, [והוכיחו בַּשָּׁבַע אָמו: אַל לְמַלְכִּים שְׁתֵּה יֵין וְלִרְזֻנִּים אִי שִׁכָּר, פֶּן יִשְׁתֶּה וְיִשְׁכַּח מִחֻקָּךְ, וְיִשְׁנֶה דִין כָּל בְּנֵי עַנִּי].

כ

תירוץ הכנסת הגדולה - וקושיית התומים על זה

ומה שמתרין הכנסת הגדולה, דהגמרא חולק על המדרש בזה. על זה הקשה בתומים, דהלא אין מפורש כן בגמרא דמותר לרון בששתה רביעית יין, אלא שהתוספות מפרשים כן בדיוק לשון הגמרא, אבל אין ראיתם מוכרח עד שנעשה מזה פלוגתא בין הגמרא והמדרש.
נאָר דער כנסת הגדולה זאָגט אַז ער קריגט³, די גמרא קריגט [עם המדרש בזה].
זאָגט 'ער' [התומים], אָבער אין די גמרא שטייט דאָך נישט אַרויס [להדיא, דהשתוי מותר 'לדון', נאָר] תוספות ברענגט דאָס.
זאָגט ער [אַז] די ראיות [פון תוספות] זענען נישט אַזוי מוכרח, [אַז] איך זאָל דאַרפן מאַכן אַ מחלוקה צווישן די גמרא [און דער מדרש].

כא

ומלכד זה עדיין קשה קושיא הראשונה, דמהו הסברא בזה להתיר לרין בששתה

עקסטערדעם פרעגט ער 'דאָס' [מה שהקשה בישמח משה, דהלא] די 'סברא' איז דאָך [נישט אַזוי, ס'איז] עפעס כנגד הסברא, [שיהא מותר לרין כששתה יין ואין לו דעה צלולה].

ובכנסת הגדולה משמע דעיקר ראיתם מהא דאמרינן אל 'יורה', משמע 'לדון' מותר. והמעין בתוספות משמע דאין זה ראיתם, רק התוספות כתבו דמהך דאין יורה אין קושיא, דיש לומר דווקא הוראה ולא דין, אבל מכל מקום אין ראיה משם. (והמשך דברי התומים, מובא להלן בהערה כא).
¹ דבריו הובאו להלן בהערה כ.

² בבמדבר רבה (נשא י, ד): א"ר ישמעאל, באותו הלילה שהשלים שלמה מלאכת בית המקדש, נשא [את] בתיה בת פרעה והיה שם צהלת שמחת בית המקדש וצהלת בת פרעה וכו'. מה עשתה בת פרעה, כמין פרס שטחה לו למעלה ממנו, וקבעה בו כל מיני אבנים טובות ומרגליות שהיו מבהיקות כעין כוכבים ומזלות, וכל זמן שהיה שלמה רוצה לעמוד, היה רואה אותן הכוכבים והמזלות, והיה ישן לו עד ארבע שעות וכו'. והיו ישראל עצבים, שהיה יום חנוכת בית המקדש ולא היו יכולין לעשות מפני שהיה ישן שלמה, והיו מתייראים להקיצו מפני אימת המלכות, הלכו והודיעו לבת שבע אמו, והלכה היא והקיצתו והוכיחתו, היא הוא דכתיב (משלי לא, א-ה) מִשָּׂא אֶשֶׁר יִסְרְתוּ אָמוּ וכו' אַל לְמַלְכִּים שְׁתֵּה יֵין, מה לך להשוות עצמך למלכים השותים יין ומשתכרין וכו', וְלִרְזֻנִּים אִי שִׁכָּר, מי שכל רוי עולם גלויים לו ישתה יין וישתכר. פֶּן יִשְׁתֶּה וְיִשְׁכַּח מִחֻקָּךְ, אמר רבי שמעון אלו דברי תורה החקוקים וכתוב בהם אל תנאף. וְיִשְׁנֶה דִין כָּל בְּנֵי עַנִּי, אמרה לו הדין נמסר למלכות בית דוד, כמה דכתיב (ירמיה כא, יב) בֵּית דָּוִד כֹּה אָמַר ה' דִּינוּ לְבָקָר מִשְׁפָּט, תשנה יין ותשנה דין כל בני עוני, תִּזְכֶּה את החייב ותחייב את הזכאי. - מכאן אמרו, דין ששתה רביעית יין אל ידון, וכן חכם ששתה רביעית יין אל יורה.

³ בכנסת הגדולה (ח"מ מהד"ק סימן ז, הגהת ב"י סוף אות ג): אך קשה, שהתוספות ז"ל כתבו דשתיי יין מותר לרין בדיני ממונות, ואילו במדרש רבה פרשת נשא איתא, מכאן אמרו דיין ששתה רביעית יין אל ידין, חכם ששתה רביעית יין אל יורה, עד כאן. ומוכח מינה דאפילו בדיני ממונות אסור, מדפלגניהו בתרי בבי, ועוד דבחלוקת הדיין כתב אל ידין, ובחלוקת החכם נקט אל יורה, מפני שבדיין שדן בין איש ובין רעהו צודק לשון ידין, ובחכם שמורה אסור והיתר צודק לשון הוראה.

ואולי דסבירא להו לתוספות, דאע"ג דכ"י מוכחא במדרש, גמרא דידן לא סבירא ליה הכי, מדנקט לשון אל יורה. וכיון דגמרא דידן פליג על המדרש, הכי נקטינן.

כב

תירוי'ן התומים

ולכן מתרין התומים לחלק, דכיון דבדיני ממונות אין דנין אלא בשלשה, ואין מצוי ששלשתן ישתו יין, לכן הותר לדיון אחד לפסוק עמהם אף כששתה. משא"כ באיסור והיתר שדנין ביחיד, אסור להורות בששתה. ולכן מחדש שם דבאופן שדן דיני ממונות 'ביחיד' (כגון יחיד מומחה, או בשקיבלו עליהם הפסק בדרך פשרה) אסור לדון לאחר ששתה רביעית יין. ומה שאמרו במדרש דאל דיון, מיירי באופן זה שדן ביחיד.

[והתומים] ער וויל אויפטון אַ נייעס^{כא} (דבר חידוש), אַז דעם פאַרוואָס ביי דיני ממונות מעג מען יאָ, ווייל געוויינטליך דיני ממונות זיצט מען דאָך נאָר בשלשה, [און] ס'איז דאָך נישט שְׁכִיחַ אַז זאָלן אַלע דריי טרינקען, [און אויב] טרינקט איינער דערמאָנען אים יענע צוויי [את המשפט הראוי]. איבערדעם, אָבער אַז ס'איז טאַקע איינער [דיין שדן ביחיד] איז טאַקע נישט אַזוי דער דין [דמות לרון]. אַזוי טוט ער אויף. [און] מיט דעם פאַרענטפערט ער [אויך] די סתירה [פון] די גמרא מיטן מדרש. [דהגמרא מיירי בדין בשלשה, והמדרש מיירי בדין ביחיד].

כג

מה שקשה על תירוי'ן התומים

אמנם עדיין קשה על זה, דהלא בשלחן ערוך אינו מכביר שום חילוק בין דין בשלשה לדין ביחיד, ומשמע דבכל גווי מותר להורות בששתה, ואם כן חזרו הקושיות למקומם

אָבער אין שְׁלַחַן עָרוֹךְ זעט דאָך נישט אַזוי אויס, וואָרן אין שולחן ערוך שמועסט מען דאָך פון אַלדינגס [דנפסק בסתם דשתה רביעית יין מותר לדון דיני ממונות, ואינו מחלק בין דין בשלשה לדין ביחיד]. [דהלא] ס'איז פאַרהאַנדן אַמאָל [גם בדיני ממונות, באם] קָבֵלוּ עָלֵיהֶם [הבעלי דינים בקנין, את פסק דינו של יחיד, בתורת 'פְּשָׁרָה', אַז] מ'פֿסק'נט 'אַליין' [ביחיד], כאַטשיג מ'טאָר נישט [בעלמא לדון ביחיד, בתורת 'משפט ודין'].

און ס'שטייט סְתָם [בשולחן ערוך, דשתה יין מותר להורות], העט דאָך גיווען געדאַרפט שטיין דער חילוק [בין שלשה ליחיד. ואם כן] דַעַת הַשְּׁלַחַן עָרוֹךְ זעט דאָך נישט אַזוי אויס, [ווייל] ס'העט גיווען געדאַרפט שטיין דער חילוק צווישן איינעם און צווישן דריי.

כד

קושיית התוספות - על דברי רב נחמן בגמרא עירובין

בגמרא אמרו דרב נחמן אמר לא מעליא הא שמעתתא דשמואל, דאמר שתה רביעית יין אל יורה. ועל זה חקשו התוספות דלא הוה למימר לשון כזה, כיון שיש בזה פלוגתא 'התנאים' במסכת כריתות

נאָר די גמרא זאָגט (בעירובין סד. וכדהובא לעיל באות י'), רב נחמן האָט געזאָגט לאַ מעליא האַ שמעתתא [דאמר רב יהודה אמר שמואל שתה רביעית יין אל יורה], דאָנאָ ער כִּמְה דלא שְׁתִּינָא רביעית יין לאַ צלילא דַעֲתָאִי.

^{כא} באורים ותומים (שם) [בתירוצין]: ולכן גם בזה צריך לומר, דסבירא להו לתוספות לחלק, דבשלמא בהוראה דיכול להורות לבדו ואין צריך צירוף כלל אסור לשתות, אבל בדין דצריך שלשה, וזה לא שכיח דכל שלשה ישתו וישכרו, לא אסרו, דשנים יזכירו אותו, ואם יראו שדעתו בלתי צלול לרב יינו, וזהירו אותו להמתין ולא ימהר לחתוך הדין. וזהו ההבדל בין דיני נפשות לדיני ממונות, דשם אפילו אחד מכל בית דין של כ"ג לא היה יכול לשתות יין, משא"כ בדיני ממונות דמות. אבל יחיד מומחה דדן יחיד, ודאי דאסור לשתות יין, כמו חכם 'המורה'. ובזו יובן דברי המדרש רבה הנ"ל דאסור אף לדון, וכן נראה נכון.

שוב מצאתי בתשובת הב"ח (הישנות, סימן מא) גם כן להחמיר מהך דרש דמדרש, וכן כתב רבינו יונה באגרת התשובה (אות לט), אלא שלא נחית לחלק בין יחיד דדן. ועכ"פ יש להחמיר אם שתה 'כדי לשכר', למנוע עצמו מהדין עד שסר יינו.

פרעגט תוספות^{כב}, וואָס הייסט לאַ מעליאַ האַ שְׁמַעְתָּהּ. [ולחא] ס'איז דאָך אַ פּלוגתת 'התנאים' [בוה] (בכריתות יג:), ווי קען ער עפעס [זאָגן אזוי, רב נחמן], ס'איז דאָך אַ פּלוגתת התנאים צי מ'מעג טרינקען אַ רביעית יין [שנתן לתוכו מים] יוֹרְדָה, וואָס איז עפעס דאָס לשון "לאַ מעליאַ האַ שְׁמַעְתָּהּ" [על דבר שכבר נחלקו בו תנאים. ונשארו התוספות בהקושיא].

כה

הקדמה לישוב קושיית חש"מ ותומים, וקושיית הכנה"ג - לדרכינו

נאָר מיר דאָכט זיך גאָר עפעס אַנדערש [בהיתר 'לדון' בששתה], און ס'וועט זיין פאַרענטפערט די סתירה אויך [בין הגמרא והמדרש רבה].

כו

מעיקר הלכה אי אפער לדון דיני ממונות וקנסות, רק ע"י דינים שיש להם "סמיכה" איש מפי איש עד משה רבינו. ומ"מ מבואר בגמרא דגם אנן יכולין לפסוק דיני ממונות, מטעם דהראשונים עשו אותנו שלוחים לזה, ושליחותיהו דקדמאי קא עבדין. משא"כ בדיני קנסות אין דנין בזמן הזה, כיון שהראשונים לא עשאו אותנו שלוחים לזה

[דהנה] לעולם איז אזוי, די הלכה איז, [דמדכתיב] אֱלֹקִים [משפטים כב, ז-ח] [ילפינן] ס'מוז זיין [דיינים] "סמוכים"^{כג}, [און] אַז ס'איז נישטאָ קיין "סמוכים" טאָר מען נישט פֿסֶק'נען קיין דיני ממונות.

הוראָה [באיסור והיתר] מעג מען, אָבער דיני ממונות טאָר מען נישט, [ווייל] ס'שטייט אֱלֹקִים [במשפט דיני ממונות].

כז

איי וויאזוי דען פֿסֶק'נט מען יאָ [דיני ממונות בזמן הזה, אף שאין לנו דיינים סמוכים].
ענטפערט די גמרא^{כד}, שְׁלִיחוֹתָא 'דְּקַדְמָא' קא עבדין.

^{כב} בתוספות עירובין (סד. ד"ה שתי): ואם תאמר ומאי קאמר רב נחמן לא מעליא הא שמעתא, הא פלוגתא דתנאי היא בכריתות בפרק אמרו לו (דף יג:), כדדריש התם ולהבדיל ולהורות, ואיין ושכר אל תשת קאי, דמוקינן ליה התם ברביעית. ועוד קשה דהא רב נחמן גופיה קאמר לקמן בשמעתין (עירובין סד:) דרך מיל ושינה כל שהוא מפיגין את היין כששתה רביעית, שמע מינה דאסור. ומיהו ההיא איכא לאוקומא כגון דלא רמא ביה מיא, והכא דרמא ביה מיא, כרבי אליעזר בכריתות, דתנן התם (יב:) רבי אליעזר אומר אם נתן לתוכו מים כל שהוא פטור, ורב נמי פסיק התם (יג:) הלכה כרבי אליעזר. אבל מכל מקום קשיא דלא הוי ליה למימר לא מעליא הא שמעתא, כיון דאיכא רבנן דפלגי עליה דרבי אליעזר התם, ואסרי אף על פי שנתן בו מים.

^{כג} כמבואר בגמרא בבא קמא (דף פד.) והובא להלן. ועיין עוד בגמרא סנהדרין (ג:).

^{כד} בגמרא גיטין (פח:): אביי אשכחיה לרב יוסף דיתבי וקא קעשה אגיטי, אמר ליה והא אנן הדיוטות אנן, ותניא וכו'. ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם, לפניהם ולא לפני עובדי כוכבים, דבר אחר לפניהם ולא לפני הדיוטות. אמר ליה אנן שליחותיהו קא עבדין [פירש"י: שליחותיהו דבני ארץ ישראל קעבדין, הם נתנו לנו רשות] וכו'. אי הכי גזלות וחבלות נמי, כי עבדין שליחותיהו במילתא דשכיחא, במילתא דלא שכיחא לא עבדין: ובתוספות שם (ד"ה במילתא): ואם תאמר היכי עבדין שליחותיהו, והא 'עכשיו' אין מומחין בארץ ישראל, ומי יתן לנו רשות. ויש לומר דשליחות 'דקמא' עבדין.

ובגמרא בבא קמא (דף פד:) דאמר רבא נזקי שור בשור ונזקי שור באדם גובין אותו בבבל, נזקי אדם באדם ונזקי אדם בשור אין גובין אותו בבבל וכו'. מאי שנא שור בשור ושור באדם, דשליחותיהו קא עבדין, מידי דהוה אהודאות והלואות, אדם באדם בשור נמי שליחותיהו קא עבדין מידי דהוה אהודאות והלואות. אמרי כי קא עבדין שליחותיהו במידי דקים לן בגויה, במידי דלא קים לן בגויה לא עבדין שליחותיהו וכו'. כי קא עבדין שליחותיהו בממונא, בקנסא לא עבדין שליחותיהו וכו'. כי קא עבדין שליחותיהו במילתא דשכיחא וכו'. הרי בושט ופגם דשכיח נעביד שליחותיהו, אמרי הכי נמי, דהא רב פפא אגבי ארבע מאה זוזי לבושת. והא ליתיה לדרב פפא, דשלח ליה רב חסדא לרב נחמן [הרי אמרו לרכובה שלש ולבעיטה חמש ולסנוקרת שלש עשרה, לפנדא דמרא ולקופינא דמרא מאי (בבא קמא כו:)], ושלח ליה [רב נחמן], חסדא חסדא קנסא קא מגביט בבבל, אלא כי עבדין שליחותיהו במילתא דשכיחא ואתי ביה חסרון כיס, אבל מילתא דשכיחא ולית ביה חסרון כיס, אי נמי מילתא דלא שכיחא ואתי ביה חסרון כיס לא עבדין שליחותיהו וכו'.

כח

וואָס איז דאָס טייטש.

די 'קדמונים', די וואָס זענען געווען מוסמכים, [על פי שליחותם יכולים גם אנו לדון]. פונקט אזוי ווי מ'האָט געמאַכט קדוש החדש [בימי הלל נשיאה] אויף די אַלע יאָרן [שפּעטער, ווייל] מ'האָט געזען [שעתיד הסמיכה להתבטל, און] מ'וועט נישט קענען מקדש החדש זיין, האָבן זיי געמאַכט פאַר סמוכים בְּכָל דּוֹר וָדוֹר. [אזוי] האָבן זיי איבערגעגעבן דעם כָּח בְּכָל דּוֹר וָדוֹר [לדון "בדיני ממונות"], אַז ס'וועט זיין בְּעִלֵּי הוֹרָאָה זאָל מען קענען פֶּסֶק'נען [דיני ממונות] אין 'זייער' שְׁלִיחוֹת.

כט

ממילא זאָגט די גמרא, פאַרדעם, [אויף] גְּזֵלוֹת וְחֻבְלוֹת האָט מען נישט געמאַכט קיין שְׁלוּחִים, [ולכן] קען מען נישט פֶּסֶק'נען [גְּזֵלוֹת וְחֻבְלוֹת בזמן הזה]. נאָר סָתָם דיני ממונות האָט מען געמאַכט פאַר שְׁלוּחִים, [ולכן יכולין גם עתה לדון דיני ממונות].

ל

ישוב קושית הישמח משה ותומים - לדרבינו

ונמצא דכשאנו דנין עתה דיני ממונות, אין זה בכח שלנו, אלא בכח הבית דין של צדיקים שבדורות הראשונים, ולכן גם "השראת השכינה" הנצרך לנו להמשיך, הוא רק בכחם וזכותם של הראשונים כמלאכים, ואם כן יש מעליותא אם גם שותה יין להביא עצמו לדי שמיחה, כדי שלא יופסק ההשראת השכינה

קומט דאָך אויס, אַז מ'האָט נישט קיין כח 'אַליין' [צו פֶּסֶק'ענען, ביי דיני ממונות]. וויאזוי דען פֶּסֶק'נט מען, [דורך] שְׁלוּחוֹ שֶׁל אָדָם פְּמוֹתוֹ. [ואם כן] איז דאָך דער פֶּסֶק [שלנו בדיני ממונות, דורך] 'זייער' כָּח [של הקדמונים], וואָרן מ'קען דאָך נישט 'אַליין', [והכל הוא רק] זייער כָּח.

לא

איבערדעם איז רעכט [מה שבדיני ממונות מותר לדון אף בשתה יין]. [ווייל] אין 'זייער' כח ווערט נמשך [די] הִשְׁרָאת הַשְּׁכִינָה, וואָרן ס'איז דאָך 'זיי', דאָס איז זייער כח. [וכדיבאר עוד להלן באות לד].

לב

אבל בהוראת איסור והיתר, שאין צריך לזה דיינים סמוכים דוקא, אם כן לא עשאו אותנו הראשונים "שלוחים" בזה. ונמצא דשם צריך לזכות להשראת השכינה ע"י כח עצמו, ולא כל אדם יכול לזכות לזה. ואם יחשוב המורה שהוא ראוי לזה, אז אדרבה במחשבה זו גופא דוחה השראת השכינה. ונמצא דאין בזה תועלת ומעלה בשתיית יין, ולכן אדרבה אסור לשנות קודם שיורה, כדי שהיה לו יותר צלילות הרעת מצד הטבע

אַבער "הוֹרָאָה" [של איסור והיתר] האָבן זיי נישט געמאַכט [אונז] פאַר קיין שְׁלוּחִים, פֶּסֶק'נט מען דאָך 'אַליין', [און] אַליין [איז] לֹא כָּל אָדָם זֹכֶה [להשראת השכינה], ווי קען מען זאָגן [שנשתה יין כדי להמשיך השראת השכינה בהוראה].

לג

מִמָּה נִפְשָׁךְ, [אויב] קלערט מען אַז מ'איז ראוי דערצו, איז דאָך שוין [דאָ א פְּנִיָּה], ווי ער זאָגט [בישמח משה]^{כ"ה}, האָט מען דאָך שוין א שְׁמֵץ גֵּאוּת, איז זיך דען דאָך שוין מְסִילֵךְ די שְׁכִינָה, [וכמו שאמר] [סוטה ה.]. אַיִן אֲנִי וְהוּא יְכוּלִין לְדוֹר [יחדיו].

^{כ"ה} לגבי ר' אליעזר, שלכן תירצו בגמרא דשבת, דשאני חולה דשכינה עמו, ולא תירצו שאני רבי אליעזר דשכינה עמו, כי הוא עצמו לא היה יכול לסמוך על זה. [וכדוהוב בדברי רבינו לעיל באות ז].

לד

[מה שאין כן ביי] "דיני ממונות" האט מען דאך נישט 'זיין' [אייגענעם] כח, קומט מען דאך צו גיין מיטן שליחות פון 'זיי' [די קדמונים. וממילא] איז די השקפה השכינה מיט 'זייער' כח. אז די השקפה השכינה איז מיט 'זייער' כח, ממילא העלפט דעך דאך צי צו השקפה השכינה אז מ'טרינקט א רביעית יין, [לעשות גם אתערותא דלתתא לזה].

לה

ישוב קושית הכנסת הגדולה - לדרכינו

במדרש אמרו גם 'אל ידון' כי מיירי שם מענין שלמה המלך כשעדיין לא נתבטלה הסמיכה, והיו דנין בכח עצמם. אבל בגמרא אמרו רק הלשון 'אל יורה', וכמו שדייקו התוספות, וכן נפסק בשלחן ערוך, דבדני ממונות מותר. כי הם מיירי מימהם כשכבר נתבטלה הסמיכה והדין תורה רק בכח שליחות הראשונים כמלאכים איבערדעם איז רעכט [שמיושב גם הסתירה שבין הגמרא והמדרש].
דער מדרש שמועסט פון שלמה המלך¹⁰, שלמה המלך האט 'אליין' גע'פסק'נט, ער איז נישט געווען קיין שליח [מקדמאי, נאך] בעצם [היה דן, והיה מוסמך בסמיכה].
און 'דעמאלטס' [בימיו] איז נאך געווען סמיכה.
[וכן] בימי חכמי הש"ס [בזמן התנאים ובזמן של שמואל בדור הראשון של האמוראים] איז טאקע געווען דער דין אז שתה רביעית יין אל 'ידון', [וכמבאר בדברי המדרש].
אבער 'היינט' שוין [אחר שבטלה הסמיכה], מ'קען דאך ממילא נישט פסק'נען [אליין], איז מען דאך נאך א שליח [מקדמאי]. איבערדעם קען מען טרינקען [וכדברי התוספות והשלחן ערוך].
קאן מען טרינקען א 'גלעזל' וויין, איז עס נאך א מעלה אז ס'ברענגט [א סיוע צו השראת השכינה, וכדברי הישמח משה].

לו

ישוב קושית התוספות - לדרכינו

בימי התנאים כי עדיין היו סמוכים, ושפיר היה מעליא הא שמעתתא. אבל בימי רב נחמן כבר נתבטלה הסמיכה, ולכן אמר כי מעתה לא מעליא הא שמעתתא, לענין 'דיני ממונות' [ומיושב גם קושיית התוספות על דברי רב נחמן שאמר בלשון "לא מעליא הא שמעתתא", במקום שיש בזה פלוגתא בין 'התנאים' (כדלעיל באות כד).
דלדרכינו י"ל דרב נחמן היה מפרש בהמימרא דשמואל דשתה רביעית יין אל יורה, דהוא הדין דאל 'ידון', וכלשון המדרש רבה בפרשת נשא. ועל זה אמר רב נחמן, דאף ששמעתתם של 'התנאים' וכן של שמואל בדורו שפיר מעליא הוי בימיהם כשעדיין היו דיינים סמוכים, אבל מ"מ עתה בזמן, בדור השני של האמוראים בזמן של רב יהודה ורב נחמן, כששוב אין לנו דיינים סמוכים¹¹, שוב לא מעליא לרבי יהודה לומר הא שמעתתא בשם שמואל, כי עתה שפיר מותר לנו 'לדון' אף פשתתה, כיון דאנו דנים דיני ממונות רק על פי שליחותיה דקדמאי, וכל הפסק הוא רק בכחם ובזכותם של הראשונים כמלאכים].

¹⁰ הוצרך רבינו לנקודה זו דהמדרש מיירי שם מן שלמה המלך בימיו, כי י"א דהמדרש רבה נתחבר על ידי רבה בר נחמני (סחם רבה בשכ"ס, ולכן נקרא בשם מדרש 'רבה') שהיה בימי רב יוסף, לאחר רב נחמן ורב חסדא. וא"כ בימי כתיבת המדרש כבר נתבטלה הסמיכה. (עיין בהערה שלאחר זה).

¹¹ דיבמי רב נחמן [שהיה בדור השני מאמוראי בבל] כבר בטלה הסמיכה 'בבבל', וכמבאר בדברי הגמרא בבא קמא (כו: ופד): הנוכר, דרב נחמן שלח לרב חסדא [מדור השלישי של אמוראי בבל] וכי קנסא קא מגבית בבבל. ומכל מקום 'בארץ ישראל' עדיין נמשכה הסמיכה עד דור החמישי של אמוראי ארץ ישראל, כי הלל בנו של רבי יהודה נשיאה (כן רב גמליאל, כן רבינו הקדוש רבי יהודה הנשיא מחבר המשנה), עד זמנו היו מקדשין החודש ע"פ הראיה, והוא תיקן קביעת החדשים והשנים שבידינו עתה, בשנת ד' אלפים קי"ט (עיין בספר הזכות להרמב"ן), וא"כ עדיין היה לו סמיכה, (כמבאר ברמב"ם קידוש החודש פ"ה, וברמב"ן בהשגות לספר המצות סימן קנ"ג).

לו

ביאור המאמר: עד דלא ידע

וועל מיר צוריקקומען צום ענין, [לביאר הגמרא דחייב לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי].
[דהנה] דאס איז דער תמצית [מכל האמור לעיל], אז ס'איז [אלעס נאך דער כח] פון די פריערדיגע [קדושים].

לח

המים האלה "נזפרים ונעשים" בלשון נפעל, כי מגולת הימים נעשה הכל רק בכח הראשונים, דהיינו בכח מרדכי ואסתר איבערדעם איז היםים האלה "נזפרים ונעשים" (אסתר ט, כח) [בלשון נפעל].

וויאזוי טוט זיך עס?

[נאך] פון "זייער" כח, דעם וואס "זיי" האבן געטון, מרדכי ואסתר, דעם טוט זיך 'היינט'.

לט

ולזה יש תועלת ומעלה בשתיית היין, לסייע להשראת השכינה, בכחם ובכותם

און צו דעם מוז מען [אבער] צוהעלפן [גם באתערוהא דלתתא, דבכדי שיזכור] צו השראת השכינה מוז מען טרינקען א גלעזל וויין.

מ

וכבר מבואר לעיל מדברי הישגמח משה, דכשיש השראת השכינה אין צריכין למלאכים להכניס התפילות, ואז יכולין לומר ברכות בלשון קללה, וקללה בלשון ברכות

נו 'דעם' ישמח משה האב איך שוין פריער געזאגט (באות ג-ו), אז ווען ס'איז דא השראת השכינה ברויך מען דאך נישט האבן די מלאכי השרת [להכניס את התפילות].
[וממילא] רעדט מען דאך פארשטעלט, קאן מען זאגן א [לשון] קללה ס'זאל זיין א ברכה, און א ברכה ס'זאל זיין א קללה.

[שהרי] מ'ווייסט דאך נישט וואס ער זאגט, ווארן ס'איז דאך נאך [לפי מחשבתו], מ'רעדט דאך מיט דער מחשבה.

מא

ולזה אמרו חייב אדם לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין "ארור המן לברוך מרדכי", דכיון שיש השראת השכינה הכל הולך לפי המחשבה, ועל כן אין יכולין לדע מתוך 'הדיבורים' עצמן, אם הם בבחינת "ארור המן", או בבחינת "ברוך מרדכי" איבערדעם זאגט ער חייב אדם לבסומי בפוריא, מ'זאל טרינקען א גלעזל וויין^כ, וועט זיין השראת השכינה, וועט זיין עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי, איך וועל נישט וויסן [צי] זאגט ער מיר 'ברוך מרדכי', אדער זאגט ער 'ארור המן'.

^כ יש לציין דרבינו דייק בלישניה, כי בשאר השנים היה רגיל רבינו להזכיר בלשוננו: שאם שותין "אפאך גלעזלעך" וויין [בלשון רבים] זוכין להשראת השכינה. וכאן בשנת תשי"ד אומר בכל פעם בלשוננו: "א גלעזל" וויין [בלשון יחיד]. כי באותה שנה שחל פורים בערב שבת קודש שנת רבינו רק כוס אחד ומחצה יין, מפני כבוד השבת המשמש ובא (כפי עדותו של הגה"צ מפא"ע זצ"ל).

[וגם כל ענין הדרוש סובב על זה דגם בשותה רק "ב'כיעית" יין יכולין להמשיך עיי"ז השראת השכינה, וכמבואר בדברי היש"מ. והדברים עתיקין].

ובסעודת פורים באותו שנה סיפר רבינו:

שפעם אחת בפורים שחל להיות בערב שבת שנת אביו הקדושת יום טוב ז"ל יין לבסומי עד דלא ידע, והיה יושב על כסאו ומראהו נורא, ונבהלו החסידים העומדים שם וייראו לנפשם, כי עוד מעט וזמן כניסת השבת מתקרב ובא ורבים יושב ודומם כמעט מבלי הכרה. - אמנם סמוך לכניסת השבת הכה הקדושת יום טוב באצבע צרדא על השולחן וצווח תיבת "שבת", וקם מן השולחן כאחד האדם ובין רגע נתהפך לאיש אחר, והלך

[ווייל] איך ווייס דאך נישט וואָס ער רעדט, וואָרן ער זאָגט דאָך נאָר מיט דער מחשבה, אזוי ווי ער האָט געזאָגט אַנשׂים הָלָלו אַנשׂי צוּרָה הֵם, זיי זענען צוריקגעקומען און מ'האָט נישט געוואוסט וואָס מ'זאָגט. איבערדעם איז רעכט, דאָס איז דער פֿשט, האָבן דאָס חכמינו ז"ל מַרְמִז געווען אַז דאָס ברויך צו זיין דער תכלית פון בְּסוּמִי בְּפוּרְיָא, אַז ס'איז הַשְׂרָאָת הַשְּׂכִינָה, ממילא איז עַד דָּלָא יָדַע, אַז מ'ווייסט נישט וואָס מ'זאָגט, וואָרן דער עיקר איז הַכַּל הוּלֵךְ אַחֲרֵי הַמַּחְשָׁבָה^{כט}.

מב

ביאור נוסח על הנסים: וְקִלְקִלְתָּ אֶת מַחְשַׁבְתּוֹ

איבערדעם זאָגט מען אין על הנסים, וְאֵתָה בְּרַחֲמֶיךָ הַרְבִּים הִפְרַתְּ אֶת עֲצָתוֹ וְקִלְקִלְתָּ אֶת "מַחְשַׁבְתּוֹ", וְהִשְׁבּוּת לֹא גְמוּלוֹ בְּרֹאשׁוֹ, דו האָסט מִפִּיר געווען די עֲצָה, און דו האָסט אים 'פֿאַרדאַרבן' די "מַחְשָׁבָה".

מג

הלא כבר אמרו הִפְרַתְּ אֶת עֲצָתוֹ, ואם כן מיותר אומרו וְקִלְקִלְתָּ אֶת מַחְשַׁבְתּוֹ [א (דלכאורה) וואָס איז עפֿעס דעם איבעריגע לשון (הלא הִפְרַתְּ הַעֲצָה וְקִלְקוּל הַמַּחְשָׁבָה חֲדָא מִלְתָּא הוּא, ולמה כפל ענין אחד במלות שונות)].

מד

ועוד וכי היה זה רק "מחשבה" שבלב, והלא המן גילה שנאתו גם "בפה" [און דערנאָך (וכי היה זה רק 'מַחְשָׁבָה' און 'עֲצָה', (והלא) ער האָט דאָך געזאָגט "בִּפְהֵה", ס'איז דאָך נישט געווען בלויז אַ "מַחְשָׁבָה", ווער איז דער וְקִלְקִלְתָּ אֶת "מַחְשַׁבְתּוֹ".

מה

אבל בא להוסיף שגם הָמָן היה רוצה להפעיל במחשבתו, לאידך גיסא, להרע לישראל נאָר וואָס דען, ער [הָמָן] האָט אויך עפֿעס אַזוי געוואָלט 'ווערטשאַפֿטן' [לגרום רעה לישראל על ידי כח 'הַמַּחְשָׁבָה']. נאָר ער האָט אָבער קיין 'הַשְׂרָאָת הַשְּׂכִינָה' נישט געהאַט. [ולכן לא היה יכול להפק זממו הרע].

מו

ולכן לעומת זה צריכין בני ישראל לפעול בפורים על פי "המחשבה", ברכות לצדיקים וקללות לרשעים איבערדעם אַז דער אייבירשטער האָט געהאַלפֿן [ונתקלקלה מחשבתו], האָט מען אויסגעלערנט אידן אַז הַכַּל הוּלֵךְ אַחֲרֵי הַמַּחְשָׁבָה, [און] 'וואָס' מ'שטעלט אַריין אין

למקוה וירד וטבל, ואף שהיה שם כעשרים מדריגות לירד לבור הטבילה ירד לבדו מבלי מְשַׁמֵּשׁ, ועבד את עבודת השבת קודש כאילו לא היה דבר, וראו אז הכל בחוש כי הוא פושט צורה ולובש צורה מרגע לרגע. וסיים על זה רבינו, אבל אני אינני כמו אבי שאחר השתיה היה יכול להיות כאחד האדם, ומתיירא אני שלא אוכל לקבל את השבת כדבעי, על כן לא אשתה רק מעט. ורבינו שתה אז רק כוס אחד וחצי (מקונטרס ימי הפורים דברי יואל).

^{כט} עיין בדגל מחנה אפרים (כי תשא, ד"ה ולחשוב מחשבות): דבר זה גלוי וידוע לכל בעלי הדעת, כי הכל הולך אחר המחשבה. [וכן מובא לשון זה בכמה ספרים, ולדוגמא בנועם אלימלך (שמות) ואוהב ישראל (לפורים)].

דער מגילה, 'וואָס' מ'שטעלט אַריין לטובת ישראל, און פאַר הכנעת הרשעים, אַלדינגס [יכולין לפעול ביום זה].

מז

ולזה אומרים הפה"ת את עצתו בפועל, מה שגור ה'מן "כפה", וקלקלת את "מחשבתו", שהיה בלבו עוד הרבה יותר מזה להרע ח"ו לישראל, עד שהקב"ה עזר להשיב את מחשבתו הרעה "על ראשו"

איז רעכט. דער בורא כל עולמים האָט דעמאלטס הפה"ת אַת עצתו [בפועל], נו מיינט מען דאָך [אז] 'דאָס איז עס' [ולא יותר], זאָגט ער אָבער ניין, וקלקלת אַת "מחשבתו", ביסט אים אַריינגעקראָכן אין דער 'מחשבה' אַריין. 'אינזין' געהאָט האָט 'ער' אויך מער וויפיל ער האָט 'געזאָגט'. [נאָר] ער האָט זיך געשעמט אַזויפיל אויסצוזאָגן, אַזוי ווי אַלע רשעים זענען דאָך אַזוי, זיי שעמען זיך אויסצוזאָגן וואָס זיי האָבן אַלץ 'אינזין'. דעס [מה שידענו מעצתו הרע] האָט ער 'געזאָגט', [אבל הרבה יותר מזה היה במחשבתו הרע].

מח

און דער בורא כל עולמים האָט געהאַלפֿן 'עד סוף כל הדורות', וקלקלת אַת מחשבתו, איז געווען וְהַשְׁבוֹתָ לוֹ גְּמוּלוֹ [פֿראשׁוֹ].

מט

ביאור המשך נוסח על הנסים: וְהַשְׁבוֹתָ לוֹ גְּמוּלוֹ פֿראשׁוֹ

לכאורה למה אמר "פֿראשׁוֹ" דוקא, והלא ה'מן נתלה כל הגוף, מראשו ועד רגליו

איבערדעם זאָגט ער [פֿראשׁוֹ].

[דלכאורה אינו מובן] וואָס הייסט [פֿראשׁוֹ], לעולם וואָס עפעס 'אין קאָפּ אַריין', מ'האָט דאָך אים 'אינגאַנצן' אויפֿגעהאַנגען, פֿון קאָפּ ביז פֿיס, דעם גאַנצן גוף.

נ

אבל לדרכינו בא לרמוז על המחשבות שבמוחו "וראשו", שהקב"ה השיב לו כגמולו גם בזה, והצדיקים מודכי ואסתר התגברו ע"י המחשבות הקדושות שבמוחם, נגד המחשבות הטמאות שבמוחו של ה'מן

נאָר וואָס'זשע דען, [מחשבתו הרעה היינו] וואָס ער האָט אַלץ געהאַט אויפֿן 'קאָפּ'. [ווי] מ'זאָגט עפעס [על איש נוכל ובעל מזימות רעות, אז ער האָט] "ה'מֶן'ס קאָפּ". ער האָט נישט [געוואָלט] נאָר דעס וואָס ער האָט 'געזאָגט', [נאָר] ער האָט 'אינזין' געהאַט עד סוף כל הדורות וואָס ס'וועט זיך טון. און דער בורא כל עולמים האָט אים געקלאַפּט אין 'קאָפּ' אַריין.

נא

אידן האָבן אָבער די מוחות פֿון די צדיקים, פֿון מֶרְדֵּכִי וְאַסְתֵּר, [וואָס] זיי זענען געגאַנגען אַזוי הויפֿעך, זיי האָבן איבערגעשטייגט 'זיינע' מוחות, מיט זיינע מחשבות פֿון די סְטָרָא אַחֲרָא, און זיי האָבן אַלעס גוֹבֵר געוועזן.

נב

וענין זה נמשך בכל שנה, לפעול ישועה נצחית לישראל גם בבחינת המחשבה, שהיא בחינה עמוקה מה שאין הפה יכול לדבר

איז געווען וקלקלת אַת "מחשבתו".

און דער בורא כל עולמים האָט געהאַלפֿן טאַקע אַ נצחיות, אַ ישועה נצחיות, עד סוף כל הדורות, וואָס אַ מענטש קען גאַרנישט קלערן וואָס מ'קען גאַרנישט זאָגן.

נג

אופן שני - בביאור המאמר עד דלא ידע

ועל ידי שתיית היין אנו בגדר עד "דלא ידע", אנו מסלקים כל 'הדעת' והמחשבה שלנו, ונותנים זאת לפני הבורא כל עולמים, ואין לנו ידיעה והשגה עד כמה הגיע מרכזי הצדיק במחשבותיו הקדושים און אונז גיב מיר דאָס אַלעס פאַרן בורא כל עולמים! [בעת שתיית היין בפורים].
ס'איז "עד דלא ידע"!

אונז ווייס מיר נישט 'וואָס' מ'דרכי האָט [איניין, במחשבתו הקדושה, ווי הויפן] די מוחות [הקדושים] האָבן געגרייכט.

נד

ואפילו בהמוחות ומחשבות של הָמָן, אין לנו ידיעה והשגה, עד כמה הגיע ברשעותו וטומאתו

ניטאמאל די מוחות [הטמאים] פון הָמָן פאַרשטיי מיר אונז, דעס רשעות זיינס, ווי 'ווייט' ס'איז געגאנגען^ל.

נה

וגם הרשעים שבזמנינו אין אנו משיגין, כי אף הם עצמם אין משיגין את פנימוותם ורשעותם, רק הסטרא אחרא הוא המנהיג אותם בענינים עמוקים של טומאה ורשעות

און אפילו 'היינטיגע רשעים', קען מען אויך נישט משיג זיין.
זיי אליין זענען זיך אויך נישט משיג. [נאָר] זיי פירט די סטרא אַחרא.
ס'ליגט אַזויפיל פּנימיות אין זייער רשעות, וואָס זיי אליין ווייסן נישט וואָס ס'ליגט דערינען.

וואָרן זיי אליין טוען אויך נישט 'אליין', [נאָר] די סטרא אַחרא פירט זיי אויף אַזעלעכע טיפע זאכן, וואָס זיי ווייסן אליין נישט וואָס זיי טוען.

נו

אבל זה לעומת זה, כשבני ישראל יש להם אמונה פשוטה, ומקיימים מצות ה' עבור כבוד שמו יתברך, ובטוחים עצמם בהקב"ה, אז הקב"ה עוזר להם בכל דור ודור אף למעלה מההשגה

נאָר דער בורא כל עולמים העלפט אָבער, זֶה לַעֲמֵת זֶה.
אַז אידן, מ'האָט אַמוּנָה פֿשוּטָה, און מ'איז מקיים מִצְוַת הַבּוֹרָא בְּרוּךְ הוּא, מ'טוט פאַרן אייבירשטענס וועגן, [און] מ'פאַרלאָזט זיך אויפן אייבירשטן, העלפט ער לא.

[והבוכ"ע מציל אותנו באופן שהוא למעלה מהשגתינו, כי הוא יודע מה שהוא לטובת ישראל.]

נז

אופן שלישי - בביאור המאמר עד דלא ידע

לסלק הדעת שלנו, ולשום במחוינו רק על הקב"ה

וזהו גם כן הכוונה, באומרם חייב אדם לְבַסּוּמִי בְּפוּרִיאַ עַד דְּלֹא יָדַע, היינו לסלק דעת עצמו לגמרי ורק לשום במחוינו בהש"ת שהוא יגמור בעדינו לטובה.

נח

וכאשר עשה עמנו נסים ונפלאות בימים ההם למעלה מההשגה אנושית, כן יעשה לנו גם עתה, מתוך נחת ושמחה, בישועה האמיתית במהרה בימינו אמן].

^ל ועיין באורך בדברי רבינו בסעודת פורים תשי"ט (אופן א).

^{לא} סיום הענין חסר מעל הריקארדינג, ונשלם בלשון הקודש מהנדפס בקונטרס דברות קודש, מרשימות הרה"ח ר' סענדר דייטש ע"ה.

